

Mediedekning av straffesaker

Er tiden inne for å oppheve domstollovens fotoforbud?

Kandidatnummer: 330

Veileder: John Christian Elden

Leveringsfrist: 25. april 2006

Til sammen 17 689 ord

17.06.2006

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Offentlighetsprinsippet og pressens rolle	1
1.2	Problemstilling	2
1.3	Oppgavens metode og oppbygning	2
1.4	Kilder	3
1.5	Avgrensning	4
<u>2</u>	<u>FOTOFORBUDETS HISTORIE</u>	<u>4</u>
<u>3</u>	<u>GJELDENDE RETT</u>	<u>6</u>
3.1	Generelt om offentlighetsprinsippet	6
3.2	Hovedregelen om offentlighet i rettspleien	9
3.3	Fotografering og opptak av lyd og bilde	9
<u>4</u>	<u>UTENLANDSK LOVGIVNING</u>	<u>12</u>
4.1	Dansk rett	13
4.2	Svensk rett	14
<u>5</u>	<u>BØR FORBUDET MOT FOTOGRAFERING OG OPPTAK OPPHEVES?</u>	<u>15</u>
<u>6</u>	<u>MEDFØRER FOTOGRAFERING OG OPPTAK SKADE ELLER FARE FOR SKADE?</u>	<u>16</u>

6.1	Hva er skade?	17
6.2	Personvern hensyn	18
6.2.1	Kontroll over egne opplysninger	19
6.2.2	Beskyttelse av privatlivets fred	23
6.2.3	Betydningen av samtykke	26
6.2.4	De profesjonelle aktørers personvern	27
6.3	Sakens opplysning	28
6.3.1	Påvirkning av sakens ikke-profesjonelle aktører	28
6.3.2	Endring av forklaring	32
6.3.3	Påvirkning av sakens profesjonelle aktører	33
6.3.4	Uskyldspresumpsjonen	35
6.4	Vil fotografering og opptak samlet sett skade beskyttelsesverdige interesser?	37
7	<u>NEGATIVE KONSEKVENSER AV FORBUD</u>	39
7.1	Innskrenkninger i ytringsfriheten	39
7.2	Informasjonsfunksjonen	42
7.3	Påvirkningsfunksjonen	47
7.4	Offentlighetsprinsippets tillitsskapende funksjon	48
7.5	Bør fotografering og opptak etter en foreløpig vurdering være forbudt?	49
8	<u>ER ET FORBUD MOT FOTOGRAFERING OG OPPTAK HENSIKTMESSIG?</u>	49
8.1	Krenkelser av viktigere interesser	50
8.2	Forutberegnelighet	50
8.3	Ressurshensyn	51
9	<u>ER ET FORBUD MOT FOTOGRAFERING OG OPPTAK NØDVENDIG?</u>	52

9.1	Pressens etiske regler	52
9.2	Gjeldende rettsregler om publisering	55
9.3	Domstolloven § 133	56
9.4	Er det hensiktsmessig å skille reglene for lyd og bilde?	57
<u>10</u>	<u>OPPSUMMERING</u>	<u>58</u>
<u>11</u>	<u>KONKLUSJON</u>	<u>59</u>
	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>60</u>

1 Innledning

Mediebildet har endret seg voldsomt siden det ble innført et forbud mot fotografering og opptak under hovedforhandling i straffesaker i 1981. Det kan derfor stilles spørsmål ved om tiden er inne for å endre dette forbudet. Oppgaven tar for seg et spørsmål om man bør oppheve forbudet mot fotografering og opptak under hovedforhandling i straffesaker slik det kommer til uttrykk i domstoloven¹ § 131a.

1.1 Offentlighetsprinsippet og pressens rolle

Offentlighet er et grunnleggende prinsipp i et moderne demokrati. Prinsippet i seg selv er ikke nytt, men innholdet har gjennomgått store forvandlinger i takt med samfunnsutviklingen. Formålet med offentlighet i rettspleien er å sikre en betryggende rettergang gjennom kritikk og kontroll, gi kunnskap til borgerne om rettsvesenet og de rettsregler som gjelder, samt å bidra til å styrke tilliten til domstolene.²

Media er kvalifiserte eksponenter for hensynene bak offentlighetsprinsippet. Geografisk avstand til rettslokalet, plikter i arbeidsliv og studier, samt plassbegrensninger i rettssalen gjør at ikke alle kan benytte seg av den umiddelbare offentligheten. Samfunnet og de involverte ville derfor ikke være i stand til å få en effektiv utnyttelse av offentlighetsprinsippet uten pressens tilstedeværelse og muligheten til å gi referat. Pressen bør av denne grunnen ha en særlig høy grad av innsikt i rettspleien.³

¹ Lov om domstolene (heretter domstoloven) av 13 aug. Nr. 5 1915

² Se Ot.prp nr 55 (1997-1998) punkt 4.1

³ Liisberg og Rubin side 21

Det gjelder ulike regler for skriftlig referat og adgangen til å ta opp lyd og bilde.

Utviklingen av mediebildet de siste årene, blant annet ved Internett, kan tilsi en større likestilling mellom skriftlige referat og adgang til fotografering og opptak enn det som er tilfelle gjennom dagens lovgivning. På den andre siden kan offentlighet gjennom lyd og bilde, på grunn av sin store gjennomslagskraft og sin identifiserende egenskap, bli et problem overfor andre rettssikkerhetshensyn.

Siden offentlighet er et grunnleggende prinsipp i et moderne demokratiet, må det kreves sterke grunner for at dette prinsippet skal kunne fravikes. Synspunktet på hvor sterke disse grunnene må være, og hvor sterke de i realiteten er, varierer fra person til person, og mellom ulike profesjoner.

1.2 Problemstilling

Problemstillingen i denne oppgaven er om man bør oppheve domstolloven § 131a, og dermed som hovedregel tillate lyd- og bildeopptak av hovedforhandlingen i straffesaker. Er et forbud nødvendig for å beskytte tiltaltes rettssikkerhet og sikre kvaliteten på domstolsbehandling i straffesaker? Eller innebærer et forbud mot fotografering og opptak et uforholdsmessig inngrep i offentlighetsprinsippet og ytringsfriheten?

1.3 Oppgavens metode og oppbygning

Svaret på min problemstilling vil bero på en sammensatt vurdering. Det prinsipielle utgangspunkt er at ethvert individ har en alminnelig handlefrihet, som det kreves særlig begrunnelse for å gjøre inngrep i. I ethvert samfunn må det imidlertid gjøres en rekke begrensninger i borgernes handlefrihet for å ivareta forskjellige hensyn og interesser.⁴

Jeg vil i denne oppgaven foreta en prinsipiell drøftelse av om fotografering og opptak under hovedforhandling bør forbys eller ikke. Jeg vil herunder drøfte de hensyn som taler

⁴ Dette prinsipielle utgangspunktet er omtalt i NOU 2002:4 punkt 4.2.1

for og imot tillatelse til å fotografere og gjøre opptak av hovedforhandling i straffesaker. Oppgaven har således et rettspolitisk perspektiv.

I NOU 2002:4 gir straffelovskommisjonen en generell drøftelse av hvilke handlinger som bør belegges med straff og ikke. I denne oppgaven er ikke temaet hvorvidt fotografering og opptak bør sanksjoneres med straff, men om det i det hele tatt bør være et lovfestet forbud mot fotografering og opptak, uavhengig av type sanksjon. Mange av de vurderingen som må foretas er imidlertid de samme. Jeg vil derfor ta utgangspunkt de generelle kriteriene for kriminalisering av handlinger som straffelovskommisjonen har lagt frem.

For å danne et grunnlag for min drøftelse vil jeg begynne fremstillingen med å kort gjøre rede for gjeldende rett om forbud mot fotografering og opptak i straffesaker. Jeg vil også gjøre rede for gjeldende rett på dette området i Danmark og Sverige. Deretter vil jeg drøfte om man bør oppheve forbudet mot fotografering og opptak.

Selve drøftelsen består av fire hoveddeler: Først drøftes om fotografering og opptak under hovedforhandling medfører skade eller fare for skade (pkt.6 og 7). Deretter drøftes om hensynet til straffens berettigelse og hensiktsmessighet tilsier at fotografering og opptak bør være forbudt (pkt.8). Som et tredje punkt vil jeg drøfte om et forbud mot fotografering og opptak er en nødvendig (pkt.9). Til slutt vil jeg foreta en oppsummering av drøftelsen, og komme med en konklusjon (pkt.10 og 11)

1.4 Kilder

Grunnlaget for min argumentasjon vil være reelle hensyn. Hensynene er hentet både fra skriftlige og muntlige kilder. Av skriftlige kilder vil jeg hente argumenter fra blant annet lovforarbeider, høringsuttalelser og juridisk litteratur. Av muntlige kilder har jeg hentet argumenter fra både pressens side og fra rettssakens juridiske aktører. Ved henvisning til muntlige kilder er referat sendt kildene til godkjenning.

1.5 Avgrensning

Jeg avgrenser oppgaven til kun å gjelde spørsmål om fotografering og opptak under hovedforhandling. Jeg vil ikke behandle forbudet mot fotografering og opptak på veg til eller fra rettssalen. Jeg vil kun drøfte forbudets berettigelse i saker med åpne dører og alminnelig referatadgang.

2 Fotoforbudets historie

Spørsmålet om forbud mot fotografering og opptak ble tidlig debatert i USA. Allerede i 1935 ble det stilt spørsmål om retten til en rettferdig rettergang var krenket på grunn av stort fotografoppbud. Deretter kom spørsmålet opp i Billy Sol Estes - saken i 1965. Finansmannen Estes ble i denne saken dømt for underslag. Han var en god venn av president Lyndon B. Johnson, og saken førte til stor pressedekning. Første instans tillot tilstedeværelse av et stort presseoppbud, på tross av at Estes hadde protestert mot dette. Estes anket saken, og Supreme Court fant at den store mediedekningen hadde ført til et brudd på retten til en rettferdig rettergang. Etter dette ble det innført et forbud mot TV-opptak av rettssaker i de fleste amerikanske statene.⁵ Etter press fra medieselskapene ble dette forbudet etter hvert opphevet, og utviklingen av mediebildet førte til at det i 1991 ble innført en egen fjernsynskanal som spesialiserer seg på å sende rettssaker, Court-TV.⁶ Simpson-saken i 1995 medførte imidlertid et tilbakeslag for fjernsynskameraenes adgang til rettsalen i USA. I denne saken sto den kjente idrettsstjernen O.J Simpson tiltalt for å ha drept sin eks-kone, og saken førte til et enormt medieoppbud. Mange vil hevde at dette påvirket sakens aktører og gjorde rettssaken til et sirkus. Etter denne saken har derfor spørsmålet om TV-dekning av straffesaker igjen ført til debatt i USA.⁷

⁵ Sakene er omtalt i Liisberg og Rubin side 472-482

⁶ Jfr Edelstam side 479

⁷ Se Ragna Aarli, TV-sendte retterganger side 162

Få europeiske land har gitt TV-kameraene adgang til rettsalene på samme måte som USA. England, Tyskland og Sverige har innført totalforbud mot fotografering under rettssaker.⁸ Danmark har opptaksforbud, men med mulighet for å gjøre unntak.⁹

I Norge ble forbudet mot fotografering og opptak i straffesaker innført i 1981 med domstollovens § 131a. Frem til 1981 fantes det ikke noe generelt forbud mot fotografering og opptak av pågående straffesaker i Norge.¹⁰ En viss adgang til å nekte fotografering og opptak hadde man likevel gjennom reglene i domstoloven § 133. Etter denne bestemmelsen kan rettens formann forby opptreden i rettsalen som "forstyrrer forhandlingen" eller strider mot "domstolens værdighet".¹¹ Likeledes kunne straffelovens regler om ærekrenkelser¹² gi et visst vern mot fotografering, men det forelå ingen regler som direkte regulerte adgangen til fotografering og opptak for radio eller TV. Etter domstoloven § 131a er det nå som hovedregel forbudt å fotografere eller gjøre opptak av lyd og bilde under hovedforhandling i straffesaker. Dette er også forbudt overfor siktede eller domfelte på vei til eller fra rettslokalet, dersom vedkommende ikke samtykker.

I 1999 ble det vedtatt en endring i de norske reglene om adgang til å fotografere og gjøre opptak i straffesaker.¹³ Forbudet mot å gjøre opptak under straffesakens behandling i retten skulle reguleres av en ny § 131 i domstoloven, mens forbudet mot fotografering av siktede og domfelte utenfor hovedforhandling skulle flyttes til en ny bestemmelse i straffeloven § 390c. Med denne bestemmelsen ble forbudet mot å fotografere siktede og domfelte utvidet. Uten samtykke ville det etter straffeloven § 390c være forbudt å fotografere mistenkte i politiets varetekt, mistenkt eller vitne som under etterforskning er tilstede

⁸ Se Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker (1969) side 378

⁹ Jfr retsplejeloven § 32

¹⁰ Domstoloven § 131a ble tilføyd ved lov nr 27/1981

¹¹ Kjetil Kolsrud side 123

¹² Se Almindelig borgelig straffelov (straffeloven) av 22 mai Nr. 10 1902 §§ 246,247

¹³ Lov av 4. juni nr.37 1999

sammen med politiet, eller en siktet eller domfelt som er på vei til eller fra rettsmøte eller under opphold i den bygning hvor rettsmøtet holdes. Disse endringene ble ikke satt i verk på grunn av kraftige innvendinger fra mediene og deres organisasjoner, som mente forbudet mot fotografering og opptak ble for inngripende. Forslaget ble sendt på ny høring¹⁴, og det er fortsatt domstolloven §131a som er gjeldende rett.

Praksis rundt tillatelse av fotografering og opptak kan tilsi at det er en holdningsendring på gang blant norske dommere til å bli mer positive til medias tilstedeværelse i rettssalen. Dette i motsetning til den restriktive holdning som lå til grunn for lovendringen i 1999. Fra å kun gi tillatelse til å filme domsavsigelser, har domstolene per i dag tillatt filming av innledningsforedrag og prosedyrer.¹⁵ Denne trenden er imidlertid ikke entydig, og det kan se ut som om det er et splittet syn på om domstolloven § 131a har sin berettigelse også i dag, i den form den har etter gjeldende rett.

3 Gjeldende rett

3.1 Generelt om offentlighetsprinsippet

Med begrepet "offentlighetsprinsippet" forstås gjerne den rett som allmennheten har til å gjøre seg kjent med opplysninger under den offentlige myndighetsutøvelse.

Offentlighetsprinsippet kan begrunnes i fem ulike hensyn. Dette er hensynet til rettssikkerhet for den som er involvert i saken, demokratihensyn, kontrollhensyn, hensynet til tillit til det offentliges arbeid og hensynet til det offentliges mulighet for å påvirke befolkningen.¹⁶

¹⁴ Se Høring -spørsmål om forbud mot fotografering, filming og offentliggjøring av navn og bilde i straffesaker m.v

¹⁵ Jfr Solbrække, 2006

¹⁶ Jfr St.meld. nr. 32 (1997-98) side 18

Når det gjelder rettssikkerhetshensynet er formålet med offentlighet å sikre en betryggende rettergang gjennom kritikk og kontroll.¹⁷ Allmennheten skal gis muligheten til å avsløre feil som blir begått under rettergangen. I tillegg kan kontrollen ha en preventiv effekt, slik at rettsapparatet skjerper seg og unngår feil som kan føre til at rettergangen ikke blir rettferdig. Dette hensynet var den opprinnelige begrunnelsen for offentlighetsprinsippet, og hadde særlig relevans i straffesaker hvor ofte den tiltaltes personlige frihet sto på spill. Per i dag er det kommet til andre prosessuelle garantier som skal verne om rettssikkerheten til den tiltalte. Dette hensynet er derfor kommet litt i bakgrunnen som begrunnelse for offentlighetsprinsippet.¹⁸

Demokratihensynet forutsetter kunnskap om rettspleien. Offentlighet er viktig for å gi befolkningen slik kunnskap, og dermed opprettholde en informert samfunnsdebatt. En åpen og fri samfunnsdebatt er et grunnprinsipp i et moderne demokrati.¹⁹

Også ut fra påvirkningshensynet er det viktig å gi kunnskap til borgerne om rettsvesenet og de rettsregler som gjelder. Kunnskap er viktig for at borgerne skal kunne sikre seg de rettigheter de har krav på, og for å beskytte seg mot at urett blir begått mot dem. Preventiv virkning av strafferetten forutsetter at borgerne er kjent med reglene og hvor strengt det blir slått ned på et eventuelt lovbrudd.

Videre er offentlighet nødvendig for å styrke tilliten til domstolene.²⁰ Tillit er noe som må opparbeides i opinionen. I dag utøves innsynsretten og kontrollen i stor grad av pressen på vegne av allmennheten. For at innsyn skal ha størst mulig tillitskapende effekt, bør mediene, og dermed allmennheten, så langt det lar seg gjøre få innsyn etter de kriteriet som

¹⁷ Se Ot.prp nr 55 (1997-1998) punkt 4.1.

¹⁸ Jfr Myhrer side 105

¹⁹ Se NOU 2003:30 punkt 4.2.1

²⁰ Se Ot.prp nr 55 (1997-1998) punkt 4.1

de selv ønsker. I motsatt fall kan det skapes en mistanke om at rettsapparatet har noe å skjule, og dette kan skade tilliten til rettspleien. Behovet for tillit til myndighetsutøvelsen må på denne måten være et tungtveiende hensyn når det gjelder spørsmålet om det bør være en særlig rett til for innsyn for mediene.²¹

Offentlighetsprinsippet kan deles inn i tre former for offentlighet. For det første har vi dokumentoffentlighet. Dokumentoffentlighet gir rett til innsyn i sakens dokumenter i en aktuell sak, og er den dominerende form for offentlighet i forvaltningen.²² Denne type offentlighet har etter hvert også kommet i større grad inn i rettspleien.²³ For det andre har vi møteoffentlighet. Møteoffentlighet gir en rett til å være til stede under ulike offentlige møter. Retten til å være til stede i rettsmøter og folkevalgte organer er nå grunnlovsfestet.²⁴ Til slutt har vi referatoffentlighet, som gir rett til å videreformidle informasjon om det som skjer i et rettsmøte. Denne fremstillingen vil dreie seg om referatoffentligheten.

Grunnloven §100 femte ledd grunnlovfester borgernes krav på dokumentoffentlighet og møteoffentlighet. Denne bestemmelsen ble føyd til i 2004.²⁵ Bestemmelsen om åpne rettsmøter svarer til hovedregelen i domstoloven §124 første ledd, og medførte ingen endringer i gjeldende rett.²⁶ At prinsippet nå er grunnlovsfestet har imidlertid den betydning at det må sterke grunner til dersom prinsippet skal fravikes. Bestemmelsens femte ledd gjør det mulig å lovfeste unntak fra dette prinsippet der særlige hensyn gjør seg gjeldende.

²¹ Jfr Myhrer side 106

²² Se forvaltningsloven § 18 og offentlighetsloven § 2

²³ Se tvml §§ 249-260 og strl § 242

²⁴ Jfr Grunnloven av 17. mai 1814 §100 femte ledd.

²⁵ Endret ved Grunnlovsbestemmelse av 29. oktober 2004 Nr. 1402

²⁶ Jfr NOU 1999:27

Borgernes krav på en offentlig rettergang er også beskyttet gjennom menneskerettighetene. Retten er nedfelt både i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK)²⁷ og FNs menneskerettighetskonvensjon om sosiale og politiske rettigheter (SP)²⁸. EMK og SP har noe ulike unntak fra dette utgangspunktet, men den absolutte hovedregel er offentlighet, både i sivile saker og straffesaker. Både EMK og SP er inkorporert i norsk rett.²⁹

3.2 Hovedregelen om offentlighet i rettspleien

Domstoloven §124 første ledd slår fast at rettsmøter som hovedregel er offentlige. Dette gjelder både sivile saker og straffesaker, og bestemmelsen omhandler både møteoffentlighet og referatoffentlighet. Dette betyr at publikum som hovedregel har rett til å overvære en rettssak, begrenset ut fra hvor mange det faktisk er plass til i rettslokalet.³⁰ Det er ikke noe krav om at man har noe som helst slags tilknytning til eller en spesiell interesse for saken. Man har også rett til å bringe opplysninger om hva som har skjedd i rettsmøtene videre, både offentlig og privat. Offentlig gjengivelse omfatter blant annet gjengivelse i trykt presse, radio og fjernsyn, Internett og bøker.³¹

3.3 Fotografering og opptak av lyd og bilde

Når man snakker om offentlighetsprinsippet generelt vil det ofte være en interessekonflikt mellom allmennhetens interesse av innsyn og informasjon, og den enkeltes interesse i å beskytte sin integritet. I tillegg vil det i saker for retten kunne bli en konflikt mellom allmennhetens interesser og hensynet til sakens opplysning. I disse tilfellene må man foreta en avveining av hvilke hensyn som skal veie tyngst. Lovgiver har ved hovedforhandling i

²⁷ Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) av 4 nov. 1950 artikkel 6 nr1

²⁸ FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) av 16 des. 1966 artikkel 14 nr1

²⁹ Jfr Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai. Nr. 30. 1999 §2

³⁰ Jfr Domstoloven § 132 andre ledd

³¹ Se Bøhn side 366

straffesaker funnet at hensynet til den personlige integritet og sakens opplysning skal veie tungt. Av denne grunnen gir domstoloven § 131a en regel som særskilt regulerer adgangen til å fotografere og gjøre opptak for radio og fjernsyn.

Bestemmelsen gir to former for forbud. For det første er det forbudt å fotografere eller gjøre opptak for fjernsyn eller radio under selve hovedforhandlingen. Dette kalles gjerne rettsmøteforbudet. Forbudet gjelder ikke privat lydopptak, men slike lydopptak vil imidlertid kunne nektes av hensyn til ro og verdighet i rettssalen, jfr domstoloven §133.³²

I tillegg til rettsmøteforbudet gjelder også et tilknytningsforbud. Domstoloven § 131a første ledd andre punktum sier at det er forbudt å fotografere og gjøre opptak av siktede eller domfelte "på vei til eller fra rettsmøtet eller under opphold i den bygning hvor rettsmøtet holdes." Jeg vil ikke gå nærmere inn på dette forbudet.

Hensyn bak de særskilte reglene i domstoloven §131a er personvern hensyn og hensynet til en rettferdig rettergang. Fotoforbudet gir vern mot å bli identifisert gjennom fotografering, da bilder identifiserer lettere enn navn. Det gir også et vern mot å bli avbildet i en svært emosjonell situasjon, der tiltalte eller domfelte har dårlig selvkontroll. Når det gjelder hensynet til en forsvarlig rettergang, så er det et grunnkrav til en god prosessordning at den virker tillitvekkende og hensynsfull overfor partene. Det er retten som bestemmer at siktede skal være til stede i en straffesak, og retten må da også sørge for at deres interesser blir ivaretatt på en best mulig måte. Dette kan begrunnes i hensynet til å beskytte domstolenes verdighet og anseelse.³³

Domstoloven § 131a andre ledd regulerer adgangen til å gjøre unntak fra rettsmøteforbudet. Bestemmelsen gir tre vilkår for å tillate opptak under hovedforhandling

³² Se Ot.prp Nr.35(1978-1979) side 245

³³ Hensynene bak domstoloven § 131a er kort gjort rede for i Rt 2004 side 510 avsnitt (24) og (25)

etter søknad. For det første må det foreligge særlige grunner. Unntaket må videre ikke føre til noen uheldig virkning for saken. Til slutt må det ikke foreligge andre hensyn som taler avgjørende imot å tillate opptak.

Det er gitt en egen forskrift om mulighet for å gjøre unntak fra forbudet mot fotografering og opptak.³⁴ Hva som ligger i særlige hensyn er forsøkt konkretisert i forskriften § 3. Retten kan etter denne bestemmelsen tillate fotografering eller opptak der dette skjer i undervisningsøyemed. Videre kan retten tillate opptak der saken har særlig betydelig offentlig interesse. Med dette krever man mer enn at saken har alminnelig offentlig interesse.³⁵ Til slutt kan retten gi tillatelse der særlige grunner foreligger. Dette siste punktet gir ikke mer veiledning enn det domstoloven § 131a andre ledd selv gir.

Domstoloven § 131a er etter ordlyden en kan-regel. Det er opptil retten å avgjøre om det skal tillates unntak eller ikke. Retten har imidlertid ikke mulighet til å gjøre unntak der tiltalte er mindreårig, eller der opptak vil medføre en urimelig belastning for tiltalte, hans nærmeste eller for andre berørte som deltar i saken.³⁶

Det er først de tre til fire siste årene at det har blitt et stort fokus på filming av rettsaker i domstolene, og spørsmålet om å tillate opptak under hovedforhandling har i det senere vært fremme i flere store straffesaker. Frem til Høyesteretts behandling av Kristin Kirkemo Haukelands anke i Orderudsaken, var det kun gitt tillatelse til å filme domsavsigelser. TV2 hadde da tidligere i denne saken fått tillatelse til å filme domsavsigelser i første instans og i ankebehandlingen av Orderudsaken. I dag er rettstilstanden slik at media stort sett får tillatelse til å gjøre lyd- og bildeopptak av domsavsigelser.

³⁴ Forskrift om fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn under hovedforhandling i straffesak, fastsatt ved kgl.res av 15. november 1985

³⁵ Jfr NOU 1984:27 side 202 og Rt 2003 side 593 avsnitt(35)

³⁶ Jfr Forskriften § 3 andre ledd

I Hosseinsaken ble det for første gang gitt tillatelse til å filme dommerens rettsbelæring, og i Traffickingsaken var første gang man fikk lov å filme advokatenes prosedyrer. I ettertid er det gitt tillatelse til å filme prosedyrer både i Metanolsaken og i Munchsaken. I de tilfeller hvor det er gitt tillatelse til filming, er dette stort sett begrunnet i at saken har særlig betydelig offentlig interesse.

Praksis ser ut til å gå i retning av å i stadig større grad gi adgang til å gjøre opptak av lyd og bilde i straffesaker. Men praksis er ikke entydig. I NOKAS-saken er det ikke gitt tillatelse til filming av innledningsforedrag og prosedyrer, selv om denne saken må sies å ha en like betydelig offentlig interesse som de sakene der slike opptak har vært tillatt. Det kan virke som om dommere i Oslo er mer liberale i forhold til opptak av lyd og bilde enn dommere i distriktene. Dette kan skyldes både at debatten om filming i rettssalen i stor grad har foregått her, samt at man ved domstolene i Oslo er mer vant med store presseoppbud i straffesaker. I de sakene hvor det ikke er gitt tillatelse til filming av innledningsforedrag og prosedyrer har dette ofte vært begrunnet i en redsel for å påvirke forklaringen til vitner som skal forklare seg senere. Per dags dato er det aldri gitt tillatelse til å filme tiltaltes eller vitners forklaringer.³⁷

4 Utenlandsk lovgivning

Rettshistorien gir mange eksempler på at man henter rettskildestoff fra fremmed rett. Dette fordi man i mange tilfeller finner argumenter i fremmed rett som man synes er verdt å etterlikne.³⁸ Særlig skandinavisk rett har et nært slektskap, og jeg vil derfor redegjøre for hvordan spørsmålet om opptak for radio eller fjernsyn er løst i dansk og svensk rett.

³⁷ Opplysninger om domstolenes praksis i forbindelse med søknad om tillatelse til fotografering og opptak er gitt av journalist Karianne Solbrække 2006

³⁸ Eckhoff side 284

4.1 Dansk rett

På samme måte som i norsk rett er hovedregelen at danske rettsmøter er offentlige, jfr retsplejeloven³⁹ § 28a. Bestemmelsen omhandler både referatoffentlighet og møteoffentlighet.

Også i Danmark er det ansett nødvendig å ha en egen regel som særskilt regulerer adgangen til å gjøre opptak av bilder og lyd under rettsmøter. Retsplejeloven § 32 første ledd sier at "Det er forbudt under retsmøder at optage eller transmittere billeder og lyd, medmindre retten undtagelsesvis tillader dette." Denne bestemmelsen svarer i all hovedsak til domstollovens § 131a første ledd første punktum om rettsmøteforbudet. Det er imidlertid den forskjell at fotoforbudet etter norsk rett kun gjelder for straffesaker, mens det etter dansk rett ikke skilles mellom sivile saker og straffesaker.

På samme måte som i norsk rett er det åpnet for mulighet til å fravike forbudet mot fotografering og opptak. Den danske bestemmelsen sier at opptak av bilder og lyd er forbudt dersom ikke retten "undtagelsesvis tillader dette". Det fremgår av danske forarbeider⁴⁰ at det kan gis tillatelse til opptak av "advokaternes forelæggelse og procedure i prinsipielle civile sager, hvor det offentlige er part." Det kan etter dette virke som om det skal noe mer til for å fravike det danske forbudet enn det norske.

I tillegg til bestemmelsene i retsplejeloven har Danmark en egen medieansvarslov.⁴¹ I denne loven er pressens etiske standard slått fast, og bestemmelsene setter rammen for pressens virksomhet. På denne måten er det i Danmark skapt en klarere ramme rundt

³⁹ Jfr Lov om retens pleje, LBK nr 910 af 27 sep 2005

⁴⁰ Se Forslag til Lov om ændring af retsplejeloven og forskellige andre love, 2003/1 LSF 23 punkt 3.4

⁴¹ Lov nr. 348 af 6. juni 1991

presse- og ytringsfriheten enn det som er i Norge, hvor regler for pressens virksomhet er spredt i flere lover.⁴²

4.2 Svensk rett

I svensk rett er hovedregelen om offentlighet i rettergangen slått fast i rattergångsbalken⁴³ (RB) §1. Denne bestemmelsen sier at "Forhandling vid domstol skall vara offentlig." Innskrenkninger i forhold til adgang til lyd- og bildeopptak under forhandlinger skjer blant annet gjennom reglene i RB kapittel 5.

I motsetning til dansk og norsk rett, opererer svensk rett med to regelsett når det gjelder spørsmålet om opptak av lyd og bilde under forhandlingene i en retts sak.

RB 5:9 første ledd fjerde punktum sier at retten kan forby opptak av lyd dersom "upptagningen så besvärar den som hörs att det blir till men for utredningen." Forbudet mot lydopptakning gjelder kun under "förhör". Med dette menes forklaringen til tiltalte eller sakens parter, vitner og sakkyndige. Andre deler av retts saken kan som hovedregel tas opp på bånd. Bakgrunnen for dette skillet er at hensynet bak forbudet mot lydopptak er at opptaket ikke skal forringe kvaliteten av forklaringene til tiltalte og vitner.⁴⁴ Etter norsk rett er all lydopptak til bruk for radio og TV i utgangspunktet forbudt. Den norske regelen er på dette feltet mer restriktiv enn den svenske.

Videre er lydopptak etter den svenske bestemmelsen kun forbudt dersom den "så besvärar den som hörs att den blir till men for utredningen". I dette ligger et krav om at den som forklarer seg for retten må føle et slik ubehag ved lydopptak at hans utsagn blir negativt påvirket. En slik vurdering må foretas overfor hver enkelt av de som skal forklare seg.

⁴² Se artikkelen *Pressen og rettsstaten*

⁴³ Rättergångsbalk (1942:740)

⁴⁴ Jfr Edelstam side 265-266

Retten kan ikke på forhånd ilegge et forbud mot lydopptak som omfatter alle de involvertes forklaring.⁴⁵

Forbudet gjelder imidlertid ikke rettens egne lydopptak. RB 5:9 sier at "Rätten får förbjuda att annan tar upp..." Etter RB 6:6 første ledd skal retten ta opp "berättelser som avges i bevissyfte." Dette skjer først og fremst av protokollhensyn. Forbudet mot opptak etter RB 5:9 er heller ikke til hinder for at rettens egne lydinnspillinger brukes av almenheten, partene eller journalister. Man kan jo spørre seg hvilke praktisk betydning forbudet mot lydopptak etter RB 5:9 da har.

Fotografering er etter RB 5:9 første ledd femte punktum forbudt. Etter ordlyden er dette et absolutt forbud. Dette skiller det svenske fotoforbudet fra det norske og det danske. Det er imidlertid ingen regel i svensk rett som forbyr publisering av et bilde som blir tatt i strid med fotoforbudet, men dette kan være forbudt etter medienes egne etiske regler.⁴⁶ At det ikke finnes noen regler som forbyr publisering av slike bilder, innebærer en svakhet i vernet av tiltalte og vitner.

I følge den svenske lovteksten er det forbudt å ta "fotografi". Forbudet rammer tilsynelatende kun stillbilder, men det er i praksis innfortolket at også opptak for TV eller film er forbudt.

5 Bør forbudet mot fotografering og opptak oppheves?

Gjeldende rett er et produkt av blant annet historiske, kulturelle og politiske forhold, og av samfunnets holdning til etikk, religion og den tekniske utviklingen. Samfunnets syn på hva

⁴⁵ Se Edelstam side 280

⁴⁶ Se Edelstam side 194

som bør være forbudt og straffbart endrer seg over tid. Spørsmålet i det videre er om tiden er inne for å oppheve domstollovens forbud mot fotografering og opptak.

Det kan stilles spørsmål ved hvorfor det er ansett nødvendig med særskilte regler for fotografering og opptak av lyd og bilde. Hva er det som gjør denne formidlingsformen mer problematisk enn et skriftlig referat? Det ene kan være spredningen av de opplysninger som innhentes. Radio og TV har større gjennomslagskraft og når ut til et større publikum enn de trykte medier. En innvending mot at dette i seg selv skal være en begrunnelse for å forby fotografering og opptak, er at også Internett, som i all hovedsak er et skriftlig medium, medfører en stor spredning av opplysninger. Det er allikevel ikke ansett nødvendig med restriksjoner mot at skrevne referater blir publisert over Internett. Det som imidlertid er spesielt med lyd og bilde som formidlingsform, er at disse meddelelsesformene virker sterkt identifiserende. Dette kan tilsi en større restriksjon i adgangen til å fotografere og gjøre opptak under hovedforhandling i forhold til å referere.

Et hovedprinsipp for om en handling skal kriminaliseres eller ikke er hvorvidt en handling er til skade eller medfører fare for skade overfor en annen som blir berørt av handlingen. Videre må det vurderes om handlingen, på tross av at den medfører skade, bør tillates ut fra hensyn til straffens berettigelse og hensiktsmessighet. Til slutt må man vurdere om straff er en nødvendig reaksjon. Dersom andre reaksjoner kan gi like god eller bedre nytteeffekt, bør man benytte de minst inngripende virkemidler. Jeg vil i den videre drøftelsen ta utgangspunkt i disse prinsippene.

6 Medfører fotografering og opptak skade eller fare for skade?

Ethvert individ har en alminnelig handlefrihet som det kreves en berettiget begrunnelse for å gripe inn i. Dette prinsippet gjelder også for profesjonelle grupper av aktører, som for eksempel journalister. Å forby en handling bør derfor kun gjøres når tungtveiende hensyn taler for det. Slike tungtveiende hensyn foreligger stort sett bare der handlingen kan

medføre skadevirkninger overfor andre.⁴⁷ Jeg vil derfor ta utgangspunkt i om fotografering og opptak medfører skade eller fare for skade for de involverte i en straffesak.

6.1 Hva er skade?

Den alminnelige definisjonen på straff er at "straffen er et onde som staten tilføyer en lovovertreder på grunn av lovovertrædelsen, i den hensikt at han skal føle det som et onde."⁴⁸ At lovovertrederen skal tilføyes et onde betyr imidlertid ikke at lovovertrederen må tåle alle de negative konsekvenser som lovovertrædelsen medfører. Det er domstolene som ilegger eventuell straff, og det må gå en grense for hvilke negative konsekvenser av lovbruddet som lovovertrederen må tåle i tillegg til den straffen han blir idømt.

I forbindelse med offentlighetsprinsippet må det derfor bli et spørsmål om hvor store negative konsekvenser lovovertrederen må tåle som følge av at rettssaken er offentlig. Dersom straffeforfølgningen som følge av graden av offentlighet vil føre til sterkere negative virkninger for siktede enn han etter en rimelighetsvurdering burde tåle, så vil det foreligge en skade av hans interesser. Det er alminnelig akseptert at det skal foreligge referatadgang i straffesaker. Dette betyr at aktørene i en straffesak må tåle visse innskrenkninger i sine interesser av hensyn til referatadgangen. De saker hvor det er aktuelt å ta fotografier eller gjøre opptak av vil ofte på forhånd være viet stor medieoppmerksomhet. Det vil være presse og publikum til stede under rettssaken, og saken vil bli kommentert i media uavhengig av om det tillates fotografering og opptak eller ikke. Spørsmålet blir da om tillatelse til fotografering og opptak vil forsterke påkjenningen for de involverte.

Straffeforfølgning kan også medføre negative konsekvenser for andre involverte enn siktede selv, som for eksempel vitner og fornærmede. Disse aktørene vil i stor grad

⁴⁷ Jfr NOU 2002:4 punkt 4.2.2

⁴⁸ Jfr Karnov side 761

uforskyldt være trukket inn i en straffesak, og det må vurderes hvor store negative konsekvenser det er rimelig at de må tåle.

Når det gjelder negative konsekvenser av offentlighet for den siktede, blir ofte to hensyn trukket frem. Det ene er den personlige belastningen som siktede blir utsatt for, og det andre er de negative virkninger offentlighet kan få for hans rett til en rettferdig rettergang. Inn under hensynet til rettferdig rettergang går blant annet hensynet til sakens opplysning og uskyldspresumpsjonen. Når det gjelder negative konsekvenser for andre aktører, vil dette i hovedsak dreie seg om personlige belastninger. Jeg vil i det videre foreta en drøftelse av om de ulike aktørene må tåle en slik belastning som tillatelse til fotografering og opptak under hovedforhandling kan medføre, eller om dette vil innebære en skade av aktørenes interesser.

6.2 Personvern hensyn

Med personvern menes i denne sammenheng en beskyttelse av den personlige integritet. Den personlige integritet innebærer for det første den mulighet man selv har for å kontrollere opplysninger om seg selv, da særlig opplysninger som oppleves som personlige og intime. For det andre innebærer den personlige integritet retten til å være i fred fra andre. Personvern hensynet innebærer på denne måten at dersom man trår inn i en persons private sfære, må man enten ha tillatelse til dette, eller man må ha en god og legitim grunn for å nærme seg. Grensen for når og hvor nærme man kan gå inn i en persons private sfære, er ofte vanskelig å trekke.⁴⁹

Å gå igjennom en straffesak vil ofte føles svært belastende i seg selv, og mange vil hevde at den mediedekningen som skjer i forbindelse med en rettssak medfører en tilleggsbelastning som aktørene bør være beskyttet mot. Det siste tiåret har det vokst frem et meget effektivt mediasamfunn. Nye tekniske muligheter for formidling av informasjon gjør det mulig å overføre opplysninger til et stort antall mottakere. Blant annet medfører

⁴⁹ Om det integrertfokuserte personvernet se NOU 1997:19 punkt 3.3.2

utviklingen av Internett en mulighet for global spredning av informasjon. En betydelig vekst i antall massemedier og økt personfokusering, har ført til at flere enkeltindivider blir utsatt for uønsket offentlig oppmerksomhet. Dette forsterker behovet for å verne om den enkeltes person.⁵⁰ I denne sammenheng kan man spørre i hvilken grad pressen bør kunne eksponere lovovertredere, vitner og andre av straffesakens aktører i den hensikt å nå ut med informasjon om straffesaken.

6.2.1 Kontroll over egne opplysninger

Interessen i diskresjon er en sentral del av personvernet. Denne delen av personvernet gjelder hvilke mulighet den enkelte har til å kontrollere hvilke opplysninger som samles inn, hvem som får tilgang til opplysningene, hva de brukes til og så videre. De fleste vil ønske å begrense innsamlingen av opplysninger rundt sin egen person til å gjelde det som er relevant og nødvendig for det formål de innhentes for.⁵¹

I en straffesak er formålet med innhenting av opplysninger å få saken så godt opplyst som mulig. Når det gjelder vitner så har de i utgangspunktet en rettslig plikt til å gi opplysninger i forbindelse med hovedforhandlingen.⁵² Det er som hovedregel ingen begrensninger i innholdet av de opplysninger som vitnene er pliktige å bidra med, så lenge opplysningene er relevante for saken.⁵³ Dette kan medføre at vitner må utlevere personlige og sensitive opplysninger i retten, både om sin egen person og om andre. Siden vitnene som hovedregel har en plikt til å komme med de opplysninger retten trenger, innebærer det at de normalt har liten kontroll over hvilke opplysninger de kan bli avkrevd. I tillegg er det ikke mulig å forutse når vitneplikten vil inntre. Vitnene vil som oftest være ufrivillig involvert i en straffesak, og vitneplikten utløses av andre personers adferd.⁵⁴

⁵⁰ Myhrer side 79

⁵¹ Jfr NOU 1997:19 punkt 3.4.2

⁵² Jfr strpl § 108

⁵³ Jfr strpl §§ 117-125 og 136 tredje ledd første punktum

⁵⁴ Myhrer side 83

En forutsetning for å kunne fortelle noe av relevans for straffesaken, er imidlertid ofte at vitnet har hatt en tilknytning til gjerningsstedet eller den straffbare virksomhet. Selv om vitnet overhode ikke har vært deltakende i den straffbare handlingen, kan hans vitnestatus gi grunnlag for spekulasjoner om befatning med lovovertrедelsen. Myhrer har et illustrerende eksempel. Et solstudio og massasjeinstitutt ble oppsøkt av politiet etter mistanke om at det ble drevet prostitusjonsvirksomhet fra stedet. Aksjonen fikk bred mediedekning. Det er rimelig å tro at de personene som kun hadde oppsøkt stedet for å benytte seg av deres solarium, men som fikk sin vitnestatus kjent, ble utsatt for mistanke om at de hadde oppsøkt massasjeinstituttet av helt andre grunner. Ved at det foreligger vitneplikt, er det vanskelig for vitnene selv å beskytte seg mot den belastningen det medfører å være gjenstand for slike spekulasjoner.⁵⁵

Tiltalte har ikke noen plikt til å forklare seg, men nektelse av å avgi forklaring kan tillegges vekt i tiltaltes disfavør.⁵⁶ Siden det ikke foreligger noen forklaringsplikt vil opplysninger rundt tiltaltes person og det eventuelle lovbruddet måtte innhentes på annen måte. Dette vil skje gjennom etterforskning. I denne forbindelse har tiltalte liten mulighet for å kontrollere hvilke opplysninger som blir hentet inn.

Som følge av vitneplikten og etterforskningen vil straffesakens aktører ha begrenset kontroll med hvilke opplysninger som blir samlet inn. Informasjonen er imidlertid relevant og nødvendig for at rettens skal få saken så godt opplyst som mulig. Man kan derfor hevde at ivaretagelse av personvernet i stedet må skje gjennom beskyttelse mot spredning av opplysningene.⁵⁷

⁵⁵ Se Myhrer side 88-89

⁵⁶ Jfr strpl § 93 andre ledd

⁵⁷ Dette argumentet er brukt av Myhrer i forbindelse med taushetsplikt i straffesaker, Myhrer side 84

Spredning av opplysninger gjennom massemediene medfører at verken vitnene eller tiltalte har kontroll på hvem som får tilgang til opplysningene eller hva de brukes til. For eksempel kan spredning av opplysninger om tiltalte kunne medføre en belastning for han etter at straffesaken er avgjort. Ved at tiltalte blir identifisert kan stigmatisering vanskeliggjøre resosialisering, særlig i tiltaltes lokalmiljø. Fotografering og opptak vil på denne måten kunne oppleves som en slags tilleggsstraff.⁵⁸ I tillegg vegrer mange vitner seg for å stille opp i retten som følge av redsel for å bli utsatt for represalier. Det er naturlig å trekke den slutning at jo større sjanse det er for at vitnenes identitet og forklaring vil bli kjent, jo større blir redselen for å vitne. Fotografering og opptak av straffesaker vil derfor kunne medføre en økt belastning for vitnene.

Spørsmålet blir da om aktørene må tåle et slik inngrep i personvernet av hensyn til offentlighetsprinsippet.

På den ene siden så er straff er et middel for å påvirke folks adferd. Straffen kan virke individualpreventivt ved at den påvirker den domfelte selv til ikke å foreta ytterligere lovovertridelser, og den kan virke allmennpreventivt ved å påvirke befolkningen i sin alminnelighet til å avstå fra lovbrudd.⁵⁹ For at straffen skal nå sin allmennpreventive virkning, er det en forutsetning at domfellelsen og straffens strenghet blir kjent for befolkningen. For å gi samfunnsborgerne mulighet for å kontrollere rettssystemet, delta i den demokratiske debatten og for å skape en allmenn tillit til rettssystemet, kreves også at straffesaken blir gjort kjent. Samlet sett tilsier dette at tiltalte og vitner må bære visse belastninger av hensyn til samfunnet.⁶⁰

⁵⁸ Se Liisberg og Rubin, 1995 side 22

⁵⁹ Se Karnov side 761-762

⁶⁰ Dette argumentet er anført av Myhrer i forhold til spørsmålet om taushetsplikt, Myhrer side 87

På den andre siden medfører rettferdighetsbetraktninger at det må finnes en grense for hvor stor belastning aktørene må bære. Selv om formålet med offentlighetsprinsippet er å gi befolkningen mulighet til å kontrollere om rettssystemet fungerer som det skal, samt å få informasjon om hvilke rettsregler som gjelder og hvordan det blir slått ned på eventuelle brudd, betyr ikke dette automatisk at befolkningen også har en berettiget interesse i å få vite hvem som har utført lovbruddet eller hvem som har vært vitne til det. Identifisering av sakens aktører medfører ikke nødvendigvis økt forståelse eller informasjon om de forhold som offentlighetsprinsippet er ment å verne om. Dette taler for at straffesakens aktører i minst mulig grad identifiseres. Siden bilde og lyd er sterkt identifiserende, taler dette mot at aktørene må tåle den belastningen en tillatelse av fotografering og opptak vil kunne medføre.

Som motargument kan man hevde at siden rettsmøter som hovedregel åpne, er tiltaltes og vitnenes identitet i prinsippet ikke beskyttet. Da innebærer ikke publisering av bilde og opptak av hovedforhandlingen en større belastning enn det som aktørene må regne med.

Samlet sett kan man si at et forbud mot fotografering og opptak i teorien innebærer en diskriminering av fjernsynet og radio som medium. Dette fordi tiltaltes utseende og forklaring i prinsippet ikke er vernet mot å bli kjent på grunn av møteoffentligheten og den alminnelige referatadgangen, mens det allikevel ikke er lov å ta bilder eller sende opptak, noe som er radio- og TV-mediets formidlingsmåte.

I praksis er det imidlertid stor forskjell på den belastningen som springer ut av at tiltalte og vitner blir gjort kjent et tilstedeværende publikum og den belastningen som følger av publisering av lyd og bilde. Dette fordi etermedienes popularitet og gjennomslagskraft innebærer at aktørenes identitet vil bli gjort kjent for en mye videre krets av personer enn gjennom åpne rettsmøter.

At det er forskjellige regler for offentlighet etter hvor stor belastning publisering vil påføre sakens aktører virker rimelig. Man kan altså ikke forvente at tiltalte og vitner må tåle all

den belastning som offentlighet kan medføre, selv om deres identitet i prinsippet ikke er vernet mot å bli kjent.

At medier som formidler informasjon via lyd og bilde er underlagt strengere reguleringer enn skrevne medier, er en naturlig konsekvens av den gjennomslagskraft og identifiserende egenskap lyd og bilde har. Siden identifisering av sakens aktører i de fleste straffesaker ikke medfører noen økt forståelse eller informasjon om de forhold som offentlighetsprinsippet er ment å verne om, kan man hevde at tillatelse av fotografering eller opptak medfører en begrensning i aktørens personvern som de ikke må tåle. Fotografering og opptak under hovedforhandling innebærer dermed en skade på aktørens personvern.

6.2.2 Beskyttelse av privatlivets fred

En annen beskyttelsesverdig interesse som går inn under personvernet, er hensynet til privatlivets fred. Dette hensynet innebærer en interesse i å være i fred, uavhengig av om fredsforstyrrelsen innebærer at personlige opplysninger blir spredt eller ikke.⁶¹ Det kan ikke sies noe generelt for hvor grensen for den private sfære skal trekkes. Grensen vil blant annet avhenge av hvor sterke og legitime grunner det er for å trå nære enkeltpersoner.⁶²

For en tiltalt kan det uavhengig av om han er skyldig eller ikke, føles belastende å bli satt under et sterkt fokus av media. Tiltalte kan under en straffesak befinne seg i en emosjonell vanskelig situasjon, uten normal selvkontroll. Som følge av stress kan det oppstå følelsesmessige situasjoner, og tiltalte kan komme til å si noe som ikke er særlig veloverveid. Dersom disse forholdene skal følges av en trussel om publisering, kan dette skape en tilleggsbelastning som tiltalte bør skjermes mot.⁶³ Det finnes nok også tiltalte som ønsker en bred mediedekning av sin sak. Dette kan være fordi han ønsker at media skal

⁶¹ Se NOU 1997:19 punkt 3.4.2

⁶² Se NOU 1997:19 punkt 3.3.2

⁶³ Aarli, TV-dekning av straffesaker side 164

avsløre feil som eventuelt blir begått under straffesaken, eller fordi det i den tiltaltes omgangskrets medfører anerkjennelse å begå visse typer lovbrudd. Generelt må man imidlertid kunne gå ut fra at mange tiltalte vil føle det belastende å skulle være midtpunkt for medias søkelys i tillegg til å gå igjennom en straffesak.⁶⁴

Spørsmålet blir så om tiltalte må forventes å tåle en slik økt belastning og offentlig oppmerksomhet rundt sin person som tillatelse til fotografering og opptak under hovedforhandling kan medføre.

På en ene siden kan man hevde at utgangspunktet for at det skal foreligge en krenkelse av personvernet, må være at man har en berettiget grunn for å beskytte privatlivets fred. Straffeforfølgning foregår imidlertid i det offentlige rom og er en offentlig handling. Selv om straffesaker er organisert etter mønster av en partsprosess, er påtalemyndigheten et offentlig organ. At en straffesak er innledet mot en person, hører derfor ikke inn under privatlivets fred.⁶⁵ Straffeforfølgning har på denne måten en legitim allmenn interesse, og personvernet har ikke samme styrke som argument mot tillatelse til fotografering og opptak som det ville ha overfor handlinger som forgår i den private sfære. At retten til beskyttelse av privatlivet varierer med motstående offentlige interesser, er også alminnelig akseptert i europeisk menneskerett.⁶⁶ Den tilleggsbelastningen som mediedekning eventuelt måtte medføre for tiltalte, innebærer derfor ingen skade av hans personvern. En økt belastning må tiltalte tåle på grunn av den situasjon han er i.

På den andre siden bygger vi i Norge på en tradisjon om at myndighetsutøvelse skal være hensynsfull overfor de parter det gjelder.⁶⁷ Tiltalte er normalt pålagt å møte i en

⁶⁴ Jfr Edelstam side 454

⁶⁵ Dette argumentet er fremholdt av Norsk Presseforbund i høringsuttalelse av 14.03.00

⁶⁶ Liisberg og Rubin side 149

⁶⁷ Jfr St.meld nr 32 (1997-98)

straffesak,⁶⁸ og dette taler for at norske domstoler har et ansvar for at tiltalte blir ivaretatt på best mulig måte. Dette innebærer at selv om en handling foregår i det offentlige rom og utføres av et offentlig organ, så kan ikke det i seg selv være en tilstrekkelig grunn for at handlingen skal være unntatt fra vernet av den personlige frihet. Det er også i EMD anerkjent at for stor offentlighet i straffesaker kan stå i strid med retten til respekt for privatlivet etter EMK artikkel 8.⁶⁹

Grensen for hvor stor inngripen i privatlivets fred den tiltalte må tåle er vanskelig å trekke. På mange andre områder er det lagt til grunn at privatpersoner må tåle en ganske sterk inngripen i sitt privatliv av hensyn til oppklaring av lovbrudd og samfunnsbeskyttelse. Et eksempel er tolleres undersøkelse av kroppens hulrom av hensyn til hindring av innførsel av narkotika.⁷⁰ Det må imidlertid avgjøres hvor nødvendig tillatelse til fotografering og opptak er å oppfylle formålene bak offentlighetsprinsippet. Jo mer nødvendig fotografering og opptak er, jo større krenkelser av privatlivets fred må tiltalte finne seg i. I de fleste tilfeller vil ikke identifisering av tiltalte ha stor betydning for at befolkningen skal få økt forståelse av eller mer informasjon om hvilke rettsregler som gjelder, hvordan det blir slått ned på eventuelle brudd og hvordan rettspleien arbeider. Identifisering av tiltalte vil derfor ikke være nødvendig for å oppfylle formålet bak offentlighetsprinsippet. Dette taler mot at tiltalte må tåle den belastningen som fotografering og opptak vil kunne medføre.

Når det gjelder sakens vitner, blir spørsmålet om hvor store inngrep i privatlivets fred de må tåle før det innebærer en krenkelse av deres personvern.

Man kan hevde at vitnenes personvern per i dag ikke er vernet i like stor grad som tiltaltes. Dette illustreres ved at det ikke er forbudt å filme vitner og fornærmede på veg til og fra

⁶⁸ Jfr strpl §§280 og 281

⁶⁹ Se Møse side 412

⁷⁰ Jfr NOU 1997:19 punkt 3.3.2

rettssalen, i motsetning til tiltalte.⁷¹ Man kan dermed hevde at vitnene må tåle en større belastning enn tiltalte, før det kan være snakk om en krenkelse av deres personvern.⁷²

På den andre siden kan man hevde at grunnen til at vitner ikke er beskyttet mot fotografering og filming på vei til eller fra rettslokalet kan være et resultat av at de ikke i samme grad som tiltalte vil lide belastning ved å alene bli assosiert med rettssaken. Den største belastningen for vitnene er spredning av sensitive opplysninger som kommer frem inne i rettssalen. Derfor er deres vern mot fotografering og opptak begrenset til dette forumet. Det er ingenting som taler for at vitnene generelt skal ha et dårligere vern en tiltalte når det gjelder beskyttelse av den private sfære ved filming i selve rettssalen. Vitner og fornærmede har som oftest ufrivillig blitt involvert i en rettssak, og fornærmede har ofte vært utsatt for krenkende handlinger fra tiltalte. Dette taler for at de bør ha et like sterkt vern om sin person i rettssalen som det tiltalte har, om ikke sterkere. Dette gjelder særlig fornærmede, som står i fare for å bli gjort til offer for tredje gang: først ved den straffbare handling, så ved rettssaken og så gjennom media.

6.2.3 Betydningen av samtykke

Det vil variere fra person til person hvor belastende man føler det er at opplysninger blir spredt for en ukjent krets av tilhørere, og hvor godt man takler medias oppmerksomhet. Dette vil også avhenge av hvor sensitive man oppfatter de opplysninger som blir spredd.⁷³ Som hovedregel vil det ikke innebære noen skade av berettigede interesser dersom vedkommende selv samtykker i innskrenkelser av dem.⁷⁴ Dersom aktørene ønsker publisering av fotografi eller opptak av sin sak i media, vil dette på tross av det som er kommet frem i drøftelsen ovenfor, innebære at det ikke foreligger noen krenkelse av vedkommendes personvern. Om tillatelse til fotografering eller opptak medfører skade for

⁷¹ Jfr domstolloven § 131a første ledd andre punktum

⁷² Jfr Solbrække, 2006

⁷³ Jfr NOU 1997:19 punkt 3.4.2

⁷⁴ Jfr NOU 2002:4 punkt 4.2.2

andre eller ikke, er på denne måten avhengig av om de involverte aktørene har gitt sitt samtykke.

6.2.4 De profesjonelle aktørers personvern

Et særskilt spørsmål er om tillatelse til fotografering og opptak kan medføre en krenkelse av personvernet til de profesjonelle aktørene i straffesaken.

De profesjonelle aktørene har valgt sin profesjon, og det kan hevdes at de ikke på samme måte som de ikke-profesjonelle aktørene har en beskyttelsesverdig interesse i å slippe å forholde seg til media under straffesaken. De profesjonelle aktørene møter ikke i retten som privatperson, men som aktor, forsvarer eller dommer, og de vil ikke bli avkrevd for opplysninger av privat eller intim art. Dette tilsier at de må tåle det mediefokus som de aktuelle straffesaker medfører, uten at det kan anses som en krenkelse av privatlivets fred. En del kan nok oppleve det som en tilleggsbelastning å skulle opptre foran pressen, men på grunn av sitt yrkesvalg kan ikke dette i seg selv være tilstrekkelig for at det skal foreligge en krenkelse av deres personvern.

I Sverige har man sett en økende tendens til trusler mot dommere og aktoreat. Edelstam⁷⁵ stiller spørsmål om det kan være en sammenheng mellom mediedekning av rettssaker og økende omfang av trusler. Dersom dette er tilfelle, kan man stille spørsmål om mediedekningen også overfor de profesjonelle aktørene medfører en slik belastning at det kan innebære en krenkelse av aktørenes personvern. Det kan imidlertid ikke fastslås noen sammenheng mellom økt omfang av trusler og mediedekning. Dette kan derfor ikke brukes som argument for at tillatelse til fotografering og opptak medfører en skade for sakens profesjonelle aktører.

⁷⁵ Se Edelstam side 454

6.3 Sakens opplysning

I straffesaker har retten ansvaret for at saken blir fullstendig opplyst.⁷⁶ Dersom saken ikke blir fullstendig opplyst, kan det føre til at tiltalte ikke får en rettferdig rettergang.

Spørsmålet blir om fotografering og opptak under hovedforhandling påvirker sakens aktører på en slik måte at det hindrer retten i å oppfylle kravet til fullstendig opplysning.

I forarbeidene til domstoloven § 131a uttales med henvisning til tyske forarbeider at

Opptakene avleder tiltales og vitnenes oppmerksomhet fra forhandlingen. Opptakene kan etter omstendighetene på grunn av frykten for en ubegrenset og usynlig krets av tilhørere eller seere hindre tiltalte og forsvareren i å forme sine uttalelser slik som forsvarers interesse tilsier. Opptakene forspiller formålet med regelen om at et vitne ikke skal høre tiltaltes og andre vitners forklaring før vitnet selv blir avhørt. Vitner og sakkyndige kan bli hemmet og uttale seg mindre fritt.⁷⁷

Jeg vil videre drøfte om dette synspunktet fortsatt gjør seg gjeldende, slik at en tillatelse til fotografering og opptak kan krenke hensynet til sakens opplysning.

6.3.1 Påvirkning av sakens ikke-profesjonelle aktører

En av de påstander som oftest blir satt frem når det gjelder spørsmålet om å forby fotografering og opptak i straffesaker er at det vil påvirke sakens aktører.

Både vitneforklaringer og tiltaltes forklaring er i mange straffesaker noen av de mest sentrale bevisene. Tiltalte har ikke noen plikt til å forklare seg, men nektelse av å avgi forklaring kan tillegges vekt i tiltaltes disfavør.⁷⁸ Dersom vitner ikke forklarer seg

⁷⁶ Jfr strpl §294

⁷⁷ Jfr Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker av 1969 side 378 andre spalte

⁷⁸ Jfr strpl § 93 andre ledd

sannferdig, eller tiltalte selv ikke ønsker å avgi forklaring, vil det kunne føre til at saken blir dårligere opplyst enn den burde. Dette vil da skade tiltaltes rettssikkerhet. I tillegg vil muligheten for å oppklare forbrytelser generelt minke.⁷⁹ Det er derfor svært viktig at det legges best mulig til rette for at aktørene skal kunne forklare seg så fullstendig og sannferdig som mulig.

De fleste vitner, tiltalte og fornærmede er ikke vant til å være i medias søkelys, og det er en fare for at de vil føle det vanskelig å opptre naturlig ved tilstedeværelse av kamera. Det er nærliggende å tro at tillatelse til fotografering og opptak kan føre til at vitner uteblir fra rettsaken fordi de ikke ønsker å bli gjenkjent. Særlig ved alvorlig kriminalitet er det naturlig at vitnene er redd for å gi en forklaring i tiltaltes disfavør, i frykt for represalier fra tiltalte og hans omgangskrets.

På den andre siden kan man hevde at opptak av vitneavhør også kan føre til en bedre opplysning av saken. Dette fordi tillatelse til fotografering og opptak kan gjøre det vanskeligere for et vitne å lyve. Det er større risiko for at en løgn skal kunne avsløres dersom den blir avsagt offentlig.⁸⁰ Jo større offentlighet, jo større mulighet er det for at løgngen avsløres, og jo mer sannferdig vil et vitne forklare seg. Siden etermediene når ut til en større masse enn de trykte medier, og bilde lettere identifiserer enn tekst, kan det spørres om effekten av å tillate lyd- og bildeopptak av hovedforhandlingen på denne måten faktisk forbedrer sakens opplysning.

Det er ikke mulig å gi noen entydig konklusjon på hvorvidt sakens opplysning vil bli skadelidende eller ikke ved tillatelse til fotografering og opptak. Virkningen kan blant annet bero på hvilke relasjon vitnene har til tiltalte, hva slags type forbrytelse det er snakk om og hvor vant vitnet er til å forholde seg til oppmerksomhet rundt sin egen person. En person som har vært vitne til et biltyveri og som ikke har noen relasjon til tiltalte, vil bli

⁷⁹ Se Liisberg og Rubin side 147

⁸⁰ Se Edelstam punkt 14.4.3

mindre preget av viten om at hans identitet vil bli kjent enn en person som har vært vitne til et bankran, og som kjenner til tiltaltes kriminelle omgangskrets. Det er også nærliggende å tro at trusselen om at en løgn vil bli offentliggjort vil ha større betydning overfor et vitne fra finansverdenen som lever av at kundene har et tillitsforhold til han, enn overfor den alminnelige borger som ikke på samme måte er avhengig av et godt renommé.

Det er også mulighet for at realiteten ligger et sted i mellom disse argumentene, nemlig at tillatelse av fotografering og opptak ikke påvirker vitner eller tiltalte i særlig grad, verken i den ene eller andre retning. Undersøkelser kan tyde på dette. En amerikansk undersøkelse viser at vitner som forklarte seg ved tilstedeværelse av et synlig kamera, ga mer korrekt og uttømmende informasjon enn vitner som forklarte seg uten kamera. En annen undersøkelse viser at vitner som visste de ble gjort opptak av forklarte seg like korrekt eller inkorrekt som vitner som forklarte seg uten tilstedeværelse av massemedia, eller kun ved tilstedeværelse av en skrivende journalist.⁸¹ Dersom vitner ikke påvirkes av etermedienes tilstedeværelse, blir heller ikke hensynet til sakens opplysning krenket.

Det er også gjort erfaringer om filming fra Den internasjonale domstol for forbrytelser i det tidligere Jugoslavia.⁸² Alle rettssaker blir her som hovedregel filmet. De blir sendt direkte, men med tretti minutters forsinkelse for å beskytte sakens aktører mot at sensitive opplysninger blir publisert. Vitner har rett til ikke å bli filmet. Det ble ved domstolen gjort en intervjuundersøkelse blant rettssakens aktører, hvor et av de viktigste temaet var hvilke innvirkning kameraene hadde på saksgangen. Hele 92% av de spurte mente at de bare var "occasionally" eller "rarely" oppmerksom på kameraenes tilstedeværelse. På en annen side var det ingen som svarte at de var totalt uoppmerksomme på kameraene. Ved spørsmål om kameraenes påvirkning av vitner, svarte 55% av de spurte at det var mulig at vitnene ble påvirket. Av de resterende 45% trodde 20% at vitnene ble påvirket, og 25% at de ikke ble påvirket. Mange mente at selve rettssaken hadde innvirkning på vitnenes oppførsel, og det

⁸¹ Se Edelstam side 490

⁸² Domstolen ble opprettet av FNs sikkerhetsråd ved resolusjon 827 25.mai 1993

var derfor vanskelig å si noe om kameraenes innvirkning.⁸³ Denne undersøkelsen er ikke like klar som de to tidligere omtalte, og det er vanskelig å treffe noen generell konklusjon om vitner blir påvirket av fotografering og filming eller ikke. Undersøkelsene kan imidlertid tyde på at vitnene blir påvirket i mindre grad enn det man umiddelbart skulle tro.

I de tilfellene hvor vitner ikke møter opp av frykt for represalier kan man spørre om dette er på grunn av muligheten for at deres bilde eller forklaring vil bli kringkastet gjennom etermediene, eller om de generelt er redde for at de opplysninger de kommer med i sine forklaringer skal komme gale personer for øret.

Selv i saker for lukkede dører er det ingen garanti for at tiltalte etter hovedforhandlingens slutt ikke informerer sine kontakter om vitnets navn og innholdet i deres forklaring. Publisering av fotografier eller opptak er ingen forutsetning for at vitnets identitet eller forklaring skal bli kjent. At vitnene ikke ønsker å forklare seg av redsel for represalier fra tiltalte eller dennes bekjentskapskrets, kan da ikke brukes som argument mot å tillate fotografering og opptak.

Denne påstanden bygger imidlertid på at vitnene tenker grundig og rasjonelt gjennom mulighetene for at informasjon blir offentliggjort uavhengig av tilstedeværelsen av kamera og båndopptaker. Selv om det i teorien skulle være like stor sjanse for at opplysninger fra eller om vitnene kommer ut, enten gjennom tilstedeværende eller gjennom trykte medier og Internett, må det avgjørende være om vitnet eller fornærmede i praksis føler seg mer utsatt ved at det blir fotografert og gjort opptak under hovedforhandling. Det er hva vitnene faktisk føler i den gitte situasjonen som påvirker hvordan de uttaler seg, og dermed også hvor godt opplyst saken blir. Som nevnt tidligere er det individuelt hvorvidt vitnene vil la seg påvirke. Det er derfor ikke mulig å gi noe generelt svar på om tillatelse til fotografering og opptak vil skade sakens opplysning eller ikke.

⁸³ Se Mason, 2006

6.3.2 Endring av forklaring

Et annet argument som ofte brukes mot å tillate fotografering og opptak, er muligheten for at et vitne skal endre forklaring etter tidligere vitners forklaringer.⁸⁴

På den ene siden kan man hevde at vitner, ved å følge med på opptak av hovedforhandlingen, kan tilpasse sine forklaringer til de som allerede har forklart seg. Som motargument kan man imidlertid hevde at dette er et problem uansett om man tillater opptak eller ikke. Som nevnt tidligere er det som hovedregel ikke noe som hindrer den trykte pressen eller andre som er tilstede å informere publikum om innholdet i de forklaringene som allerede er avgitt. Mens det per i dag blir nektet opptak av lyd eller bilde, kan stenografer sende fullstendige referater av tiltaltes og vitners forklaringer til nettavisene med kun få minutters forsinkelse. At det blir gjort forskjell på adgangen til å gi informasjon gjennom tekst og muligheten for å benytte lyd og bilde, er i denne sammenhengen diskriminering av medium.⁸⁵

For å hindre fare for påvirkning av senere forklaringer må saken enten gå for lukkede dører med referatforbud, eller alle vitnene må avhøres samme dag uten adgang til Internett eller å prate med noen som har deltatt i rettsaken.⁸⁶ En praktisk hovedregel om hovedforhandling for lukkede dører ville innebære en rettspleie uten offentlighet, og avhøring av alle vitner på samme dag vil være praktisk umulig i store straffesaker. Å helt unngå en fare for påvirkning av vitner er derfor ikke mulig om man skal ha et prinsipp om offentlighet i rettergangen. Spørsmålet blir da om tillatelse til publisering av opptak vil øke muligheten for påvirkning av vitner. Publisering gjennom radio og TV innebærer spredning av informasjon til en videre krets av tilhørere enn gjennom den alminnelig referatadgangen. I denne sammenheng er det imidlertid snakk om at enkeltpersoner som ønsker å tilpasse sin forklaring selv oppsøker informasjon om tidligere forklaringer. Disse vitnene vil uavhengig

⁸⁴ Se Liisberg og Rubin side 135

⁸⁵ Solbrække, 2006

⁸⁶ Se Liisberg og Rubin side 147

av formidlingsmåte ha lett tilgang på opplysninger gjennom den alminnelige referatoffentligheten. Fare for påvirkning er på denne måten et resultat av offentlighetsprinsippet generelt, og ikke av publisering av lyd eller bilde. Hensynet til at et vitne skal endre forklaring kan da ikke brukes som et argument for at tillatelse til fotografering og opptak skader sakens opplysning.

6.3.3 Påvirkning av sakens profesjonelle aktører

Som drøftet i punkt 6.2.4 vil ikke rene personvern hensyn gjøre seg gjeldende overfor rettens profesjonelle aktører. Spørsmålet her er om de profesjonelle aktørene blir påvirket av fotografering og opptak på en slik måte at det skader sakens opplysning.

Man kan hevde at muligheten for å bli kringkastet på TV kan virke positivt for sakens opplysning ved at det skjerper de profesjonelle aktørene. Sannsynligvis vil man i ren egeninteresse forberede seg grundig, slik at opptreden i rettssalen ikke vil bli gjenstand for kritikk. Ved grundigere forberedelser skapes også større rettssikkerhet overfor tiltalte. Profesjonelle aktører har dessuten allerede måttet venne seg til offentlighetens oppmerksomhet gjennom det arbeidet de gjør, og erfaringer fra pressen viser at aktørene i rettssalen raskt venner seg til medias tilstedeværelse.⁸⁷ Videre kan man hevde at det ikke er urimelig å kreve at de profesjonelle aktørene som ikke trives i medias søkelys må venne seg til tilstedeværelsen av fjernsynskameraer under rettssaken, dersom fotografering og opptak av straffesaker synes hensiktsmessig av hensyn til å oppfylle formålet bak offentlighetsprinsippet.⁸⁸

Argumentet om at adgang til å gjøre opptak fører til grundigere forberedelser kan imidlertid ikke brukes overfor alle grupper av profesjonelle aktører. Sakkyndige, forsvarer og aktor har fått muligheten til å forberede seg, og det virker rimelig at trusselen om publisering for dem kan virke som et skjerpene element. Dommerne i en straffesak har imidlertid ikke

⁸⁷ Argumentet er anført i Norsk Presseforbunds høringsuttalelse av 26.05.05

⁸⁸ Se Liisberg og Rubin side 146

hatt muligst for å forberede seg på samme måte. Hele formålet med umiddelbar bevisføring⁸⁹ er jo at dommerne ikke på forhånd skal være kjent med bevisene. Dommerens oppgave er å være rettens administrator, og hensikten med et rettsmøte er å få tilstrekkelige opplysninger til å treffe gode avgjørelser. Dersom dommeren føler det belastende å bli fotografert eller gjort opptak av, kan dette føre til at han ikke administrerer rettsaken på en måte som gir saken best mulig opplysning. Lar dommeren være å stille spørsmål eller gripe inn i rettsaken på grunn av redsel for hvordan han vil fremstå ved kringkasting, vil dette kunne skade tiltaltes interesser.

Man kan altså hevde at både aktor, forsvarere, sakkyndige og dommere i kraft av sin profesjon burde venne seg til tilstedeværelsen av fotografer og kameramenn. Problemet er at dersom den enkelte aktør, og da særlig dommeren, i praksis vil la seg påvirke av fotografering og opptak, så vil dette kunne skade sakens opplysning. Uansett om man finner det rimelig at rettens profesjonelle aktører burde være vant med fotografering og opptak, er det hvordan den enkelte aktør oppfatter situasjonen som er avgjørende for om tiltaltes interesser blir skadelidende eller ikke.

Som tidligere nevnt er det i undersøkelser funnet at vitner i liten grad påvirkes av tilstedeværelse av kamera i rettssalen. I motsetning til tiltalte, vitner og fornærmede har de profesjonelle partene erfaring med domstolsprosessen, og de vil ikke på samme måte avkreves for sensitive og private opplysninger. Det er derfor ingen grunn til å tro at rettens profesjonelle aktører vil påvirkes i negative retning i noe større grad enn de ikke-profesjonelle partene. På samme måte som for de ikke-profesjonelle aktørene er det imidlertid individuelt hvorvidt aktor, forsvarer og dommer vil la seg påvirke. Det er derfor ikke mulig å gi noe generelt svar på om tillatelse til fotografering og opptak vil skade sakens opplysning. En viss risiko for påvirkning må man altså kunne hevde at det foreligger.

⁸⁹ Dette prinsippet er hjemlet i strpl § 305

6.3.4 Uskyldspresumpsjonen

Uskyldspresumpsjonen er nedfelt i EMK artikkel 6.2. Denne bestemmelsen slår fast at enhver skal anses som uskyldig inntil det motsatte er bevist. Hovedregelen om bevisbyrde i norsk rett, *in dubio pro reo*-regelen, er i samsvar med EMK. Denne ulovfestede regelen innebærer at det ikke må foreligge rimelig tvil dersom den tiltalte skal kjennes skyldig.⁹⁰

I denne forbindelse blir det et spørsmål om tillatelse til fotografering og opptak medfører en krenkelse av uskyldspresumpsjonen.

I store straffesaker pågår det gjennom media en sideprosess i saken, i tillegg til den ordinære domstolsbehandlingen.⁹¹ Et problem med medieomtale i mange straffesaker er at søkelyset blir satt på den tiltalte med en gang mistanken eller tiltalen er kunngjort.⁹² Fokuseringen på den siktede eller tiltalte kan føre til at publikum får et inntrykk av at han er skyldig, selv om han ikke ennå er dømt. I forhold til dette er publisering av lyd og bilde særlig problematisk. Dette fordi lyd og bilde er svært identifiserende. Det kan stilles spørsmål ved om medienes fokus på person kan påvirke publikum, vitner og eventuelt jurymedlemmer til å få en forutinntatt holdning av at tiltalte er skyldig. Dette vil da skade uskyldspresumpsjonen.

På den andre siden kan man hevde at opptak av hovedforhandlingen istedet kan virke som et korrektiv til medienes forhåndsomtale. Dette fordi det ved opptak av hovedforhandlingen fokuseres sterkere på hele prosedyren. I tillegg kan personer som allerede er identifisert i media endelig fremlegge sin versjon av saken, både i retten og i pressen.⁹³ Slik sett kan man si at tillatelse til fotografering og opptak under hovedforhandling snarere tjener uskyldspresumpsjonen enn å skade den.

⁹⁰ Hov, Rettergang I, side 263

⁹¹ Jfr Ragna Aarli i artikkelen *Pressen og rettsstaten*

⁹² Se "Radio- og Tv-overføring fra straffesaker, høringsuttalelse fra Advokatforeningen

⁹³ Se Aarli, TV-sendte retterganger side 163

Etter en nærmere vurdering har man ikke tilstrekkelige holdepunkter for å si at tillatelse til fotografering og opptak under hovedforhandling i seg selv medfører en fare for forhåndsømming. Forhåndsømming forutsetter at forhandlingene foregår over en viss tid, slik at allmennheten blir utsatt for en påvirkning fra mediene. I saker der pressen ønsker å dekke hovedforhandlingen, er saken ofte omtalt i media over lang tid før den kommer opp for retten. I denne forbindelse utgjør nok lovlig forhåndsomtale en større fare for forhåndsømming enn opptak fra selve hovedforhandlingen. På denne måten kan ikke faren for forhåndsømming brukes som argument for at fotografering og opptak under selve hovedforhandlingen er til skade for uskyldspresupsjonen.

Et interessant spørsmål om pressens påvirkning er stilt i svensk rett. Her har man spurt om det blir stilt strengere krav til bevisvurderingen i de straffesaker hvor det er en sterk mediefokusering enn ellers, fordi dommerne blir mer forsiktige "av rädslan för den kritik en fällande dom utan tillräcklig bevisning skulle bli utsatt för från olika håll."⁹⁴ Dersom dette er tilfelle innebærer det at tillatelse til fotografering og opptak faktisk fører til en styrking av uskyldspresupsjonen. Det kan imidlertid medføre et problem i forhold til prinsippene om forutberegnelighet og likebehandling. Dette fordi det vil innebære at det skal mer til for å dømme en tiltalt i straffesaker med stor pressedekning, fremfor en tiltalt i en straffesak med liten pressedekning.

Dersom det foreligger en dom "utan tillräcklig bevisning", så bør imidlertid ikke tiltalte dømmes, uavhengig om saken er fulgt av stor pressedekning eller ikke. Det er jo nettopp dette som er innholdet i uskyldspresupsjonen. Edelstam sier at⁹⁵ "vetskapen om att domen skulle utsättas för en mycket inträngande granskning av ett flertal personer kan ha medfört att rätten var försiktigare än vad som annars hade varit fallet." I stedet for å bruke dette som et argument for at mediedekning av straffesaker medfører et problem i forhold til

⁹⁴ Edelstam side 445

⁹⁵ Edelstam side 445

forutberegnelighet og likebehandling, må det kunne brukes som argument for at pressen burde ha adgang til å dekke alle hovedforhandlinger. Dette slik at ingen ble dømt "utan tillräkling bevisning". Dersom mediedekning fører til at man ikke dømmer i slike saker, vil pressen her oppfylle sin rolle som kontrollør av rettssystemet.

Det er imidlertid ikke mulig å si noe konkret om hvordan pressedekning eventuelt påvirker bevisvurderingen. Dette fordi ingen straffesaker er like, og det er ikke mulig å sammenlikne hva utfallet i den enkelte sak ville blitt med og uten fotografering og opptak av hovedforhandlingen.⁹⁶

6.4 Vil fotografering og opptak samlet sett skade beskyttelsesverdige interesser?

Som drøftelsen ovenfor viser vil det variere fra sak til sak om de ulike hensynene mot fotografering og opptak vil gjøre seg gjeldende.

Samlet sett kan det se ut som om risikoen for at tiltaltes og de andre aktørenes interesser skal bli skadelidende som følge av fotografering og opptak er moderat. Hensynet til de profesjonelle aktørenes personvern, endring av forklaringer og uskyldspresumpsjonen blir ikke mer skadelidende ved fotografering og opptak enn ved alminnelig referatadgang og lovlig forhåndsomtale. Når det gjelder inngripen i de ikke-profesjonelle aktørenes personvern, vil belastningen avhenge av om det gis samtykke eller ikke. Om fotografering og opptak i økt grad vil påvirke sakens opplysning, avhenger av individuelle preferanser og erfaringer, og kan derfor ikke besvares generelt.

Spørsmålet blir da hvordan man skal forholde seg til usikkerhet rundt faktiske virkninger når det gjelder spørsmålet om en handling bør forbys. Det må avgjøres hvor stor risiko for skade som må kreves for at skaderisikoen skal kunne brukes som argument mot å tillate en handling.

⁹⁶ Edelstam side 445

Hvor stor risiko som må kreves avhenger for det første av skadefølgene. Jo mer alvorlige skadefølgene er, jo mindre sannsynlighet kreves for at de skal inntreffe. Et annet moment i denne vurderingen er hvilke hensyn som isolert sett taler for å tillate fotografering og opptak. Jo mer nyttige formål tillatelse av fotografering og opptak har, jo større sannsynlighet for at skaden skal inntreffe må kreves.⁹⁷

Krenkelse av en aktørs personvern er en alvorlig følge av fotografering og opptak. Retten til personvern er en grunnleggende rettighet, og retten til privatliv er beskyttet gjennom menneskerettighetene.⁹⁸ Krenkelse av sakens opplysning kan få alvorlige konsekvenser for den som står tiltalt. Dersom saken ikke blir tilstrekkelig opplyst, kan dette medføre at dommeren treffer sin avgjørelse på feil grunnlag. Dette kan igjen medføre at uskyldige blir dømt, eller at skyldige blir satt fri. Selv om det første tilfelle vil medføre de alvorligste konsekvenser, vil tilliten til domstolene og deres evne til å håndtere konflikter kunne svekkes dersom for mange skyldige ikke får sin straff. Siden konsekvensene av eventuelle skader på personvern og sakens opplysning vil være store, bør det kreves liten sannsynlighet for at skaden skal oppstå.

Som nevnt må imidlertid alvorligheten av skadefølgene holdes opp mot de hensyn som isolert sett taler for å tillate fotografering og opptak. Jeg vil derfor gå over til å vurdere hvilke hensyn som taler for tillatelse, og på hvilken måte disse hensynene blir skadelidende dersom man opprettholder forbudet mot fotografering og opptak.

⁹⁷ Krav til skaderisiko er omtalt i NOU 2002: 4 punkt 4.2.2

⁹⁸ Jfr EMK artikkel 8 nr 1

7 Negative konsekvenser av forbud

7.1 Innskrenkninger i ytringsfriheten

Ytringsfriheten hører til de klassiske sivile og politiske rettighetene, og er beskyttet av EMK artikkel 10 og SP artikkel 19. Retten til ytringsfrihet er svært viktig for et fungerende demokrati. En fri samfunnsdebatt og fri meningsdannelse er avhengig av utveksling av opplysninger, meninger og idéer. Videre er ytringsfriheten viktig for å gjøre det mulig å ta opp krenkelser av andre viktige rettigheter, som for eksempel retten til en rettferdig rettergang.⁹⁹

EMD har i flere saker sagt at ikke bare ytringens gjenstand, men også ytringens form er vernet. Et eksempel på dette finner vi i saken *Jersild vs Danmark*¹⁰⁰ Saken gjaldt en journalist, ansatt i Danmarks Radio, som hadde laget et program om en gruppe kalt "Gr nnjakkene". Representanter for denne gruppen kom under innspillingen med sterkt rasistiske ytringer. Jersild redigerte opptaket slik at en del av de rasistiske ytringene kom med under sending. Han ble dømt i Danmark for å ha medvirket til å spre rasistiske uttalelser, men klaget saken inn for EMD under henvisning til retten til ytringsfrihet etter EMK artikkel 10. I forbindelse med denne avgjørelsen uttalte EMD:

In considering the "duties and responsibilities" of a journalist, the potential impact of the medium concerned is an important factor and it is commonly acknowledged that the audiovisual media have often a much more immediate and powerful effect than the print media (...) the Court recalls that Article 10 (art. 10) protects not only the substance of the ideas and information expressed, but also the form in which they are conveyed

⁹⁹ Jfr Møse side 450

¹⁰⁰ Se *Jersild vs Danmark* para.31.

Etter dette synes det uriktig å skille mellom referatoffentlighet for de trykte medier og forbud mot fotografering og opptak til bruk for radio eller fjernsyn. Man kan hevde at forbud mot fotografering og opptak under hovedforhandling innebærer innskrenkninger i ytringsfriheten og diskriminering av radio- og TV-mediet.

Men selv om ytringsfriheten er en viktig rettighet, må den avveies mot andre viktige hensyn. EMK artikkel 6 nr 1 annet punktum sier at dersom hensynet til ungdom eller partenes privatliv krever det, og der det etter rettens mening er strengt nødvendig fordi offentlighet vil skade rettferdighetens interesser, kan pressen og offentligheten bli utelukket fra hele eller deler av rettsforhandlingen. Her kommer man inn på den vurderingen som ble foretatt i punkt 6.3 om skade på sakens opplysning. EMK artikkel 6 nr 1 annet punktum rammer etter ordlyden kun muligheten til å begrense møteoffentligheten. Den må imidlertid også kunne brukes som veiledning i spørsmålet om adgangen til etter EMK å begrense muligheten for fotografering og opptak. Dette fordi det er mindre inngripende å nekte pressen å gjøre opptak enn å utelukke de fra hele forhandlingen.

I tillegg gir EMK artikkel 10 anledning til å innskrenke ytringsfriheten i tilfeller det er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til "å verne andres omdømme og rettigheter" og for å "bevare domstolenes autoritet og upartiskhet".

Det har i flere rettssaker blitt stilt spørsmål om forbudet mot fotografering og opptak er i strid med ytringsfriheten. Rt 2003 side 593 gjaldt spørsmålet om sjefsredaktøren i TV 2 hadde overtrådt fotoforbudet i domstolloven § 131a ved å offentliggjøre filmopptak av en domfelt i rettssalen rett etter at dom var avsagt og retten hevet. Det var ikke omstridt at offentliggjøringen krenket ordlyden i domstolloven § 131a. Spørsmålet var om bestemmelsen måtte tolkes innskrenkende for ikke å komme i strid med EMK art 10 om retten til ytringsfrihet. Flertallet kom til at et forbud mot offentliggjøring av bilder ikke gjaldt i denne saken fordi det forelå så særegne forhold at det ikke ble ansett nødvendig ut fra et demokratisk samfunn å gjøre innskrenkninger i ytringsfriheten. Offentliggjøring av bildene var et viktig korrektiv til forsvarerens beskrivelse av tiltalte, og offentligheten

måtte ha krav på et mer nyansert bilde av domfelte en det som ble skapt av hans forsvarer. Flertallet kom til at en anvendelse av fotoforbudet i domstolloven § 131a her ville komme i konflikt med retten til ytringsfrihet etter EMK artikkel 10.

Spørsmålet dukket også opp i forbindelse med Orderudsaken. P4 ble her nektet opptak under hovedforhandlingen. P4 brakte saken inn for Den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen (EMD), og domstolen fant at nektelsen falt innenfor anvendelsesområdet til EMK artikkel 10. Spørsmålet ble derfor om det var berettiget å gjøre unntak fra ytringsfriheten etter EMK artikkel 10 andre ledd. EMD kom i denne saken til at nektelsen var i orden. Domstolen uttalte at "the Court is satisfied that the measure was prescribed by law...and pursued the legitimate aim of protecting the reputation or rights of others and maintaining the authority and impartiality of the judiciary". På spørsmålet om nektelse av opptak var nødvendig i et demokratisk samfunn uttaler EMD at det i stor grad vil være opp til nasjonal lovgivning å avgjøre behovet for å nekte radioopptak, da det ikke foreligger noen felles europeisk standard for dette.¹⁰¹ Det ble etter dette ikke funnet å foreligge noen brudd på EMK artikkel 10.

I Rt 2004 side 510 kom igjen spørsmålet om domstolloven § 131a er i strid med EMK artikkel 10 opp for norske domstoler. Høyesterett viste her til dommen fra EMD 6.mai 2003¹⁰², og kom til at fotoforbudet ikke var i strid med EMK artikkel 10. Mens Rt 2003 side 593 ble avsagt med sterk dissens, 3-2, var dommen fra 2004 enstemmig. Det synes derfor å være gjeldende rett at domstolloven § 131a i sin alminnelighet ikke er i strid med EMK artikkel 10. Forbud mot fotografering og opptak medfører på denne måten ikke noe uforholdsmessig inngrep i pressens ytringsfrihet. Det kan allikevel ikke utelukkes at det kan oppstå tilfeller der en håndhevelse av fotoforbudet vil komme i strid med ytringsfriheten.

¹⁰¹ Se EMDs avgjørelse av 6.mai 2003

¹⁰² Se Rt 2004 side 510 avsnitt (20)-(23)

Selv om de begrensninger forbudet mot fotografering og opptak gjør i ytringsfriheten ligger innenfor det som er godtatt av EMD, innebærer forbudet en faktisk innskrenkning. Dette kan man si er en negativ konsekvens av forbudet, uavhengig om det er rettmessig. Det må derfor være riktig å ta noe hensyn til denne innskrenkingen ved vurdering av skadefølgen av forbudet.

7.2 Informasjonsfunksjonen

Begrepet demokrati brukes ofte i betydningen folkestyre. Dette refererer til en prosess hvor folkets vilje skal komme til uttrykk og respekteres. Et demokrati innebærer at alle skal ha mulighet til å delta i samfunnslivet, enten direkte eller indirekte. I tillegg forutsetter et demokrati en viss maktfordeling mellom ulike organer, og uavhengige instanser som kan rette et kritisk blikk mot det som foregår på den offentlige arena. På denne måten kan samfunnet bidra til å korrigere maktovergrep fra myndighetene. I denne forbindelse har pressen en viktig oppgave, både som informatør og som kontrollør.

Også EMD har anerkjent pressens viktige rolle i et demokratisk samfunn. I *Jersild v. Danmark*¹⁰³ uttaler EMD at

...it is nevertheless incumbent on it to impart information and ideas of public interest. Not only does the press have the task of imparting such information and ideas: the public also has a right to receive them. Were it otherwise, the press would be unable to play its vital role of "public watchdog"

For at alle skal kunne delta i en åpen samfunnsdebatt om domstolenes berettigelse og egnethet til å løse tvister, er det en forutsetning at folket får korrekt informasjon om hvordan rettspleien foregår. Slik informasjon er per i dag tilgjengelig gjennom reglene om møteoffentlighet og gjennom adgangen til å gi referater etter domstolloven §124.

¹⁰³ *Jersild vs Danmark EMD*

Spørsmålet er om det er nødvendig med adgang til å fotografere eller gjøre opptak av lyd og bilde for å oppfylle denne funksjonen.

Man kan hevde at fotografering og opptak er viktig for å sikre korrekt informasjon til befolkningen. Dette fordi den alminnelige referatadgangen innebærer en tolkning av det som skjer i retten gjennom en tilstedeværende. For det første kan opptak være en kilde til bruk for pressen for å kontrollere at de referat man gir er korrekte. For å oppfylle denne funksjonen er det ikke nødvendig at opptaket blir publisert. For det andre kan allmennheten sikres korrekt informasjon ved at selve opptaket sendes ut til publikum.

Høyesterett har anerkjent at publisering av opptak kan være viktig for å nå ut til befolkningen med korrekt informasjon. I Rt 2003 side 593 var domfelte dømt for drap og seksualforbrytelser av svært opprørende karakter. Hans personlige egenskaper og personavvik hadde vært en sentral del av saken. Etter domfellelsen forlot domfelte plassen sin, og gikk smilende mot utgangsdøren mens han tygget tyggegummi. Domfeltes forsvarer uttalte overfor offentligheten at domfelte var skuffet over dommen, altså at han reagerte normalt på domsavsigelsen. Opptak av domfeltes kroppsspråk tydet imidlertid på noe annet. Høyesterett tillot i denne saken at opptaket ble vist, selv om domfelte ikke hadde samtykket. Dette med henvisning til EMK artikkel 10. Flertallet på tre dommere uttalte her at

når TV2 hadde et filmopptak som i høy grad talte for at kroppsspråket sa noe ganske annet enn det forsvareren ga uttrykk for, måtte det være berettiget å vise opptak som et korrektiv til forsvarerens argument. Bare på denne måten var det mulig å imøtegå eller kommentere det inntrykket som forsvarerens uttalelser skapte.

At publikum her burde ha krav på en korrigerende av det syn som forsvareren hadde skapt av domfelte, kan man være enige om. Spørsmålet er imidlertid om dette kunne vært gjort gjennom å gi et referat av det opptak TV2 hadde foretatt, for eksempel ved at en reporter fortalte om domfeltes unaturlige reaksjon. Dette synspunktet ble fremholdt av mindretallet

på to dommere. Det er klart at opptak av den umiddelbare reaksjon ville skape større reaksjoner hos publikum enn en beskrivelse av reaksjonene gjennom en tilstedeværende. Dette kan imidlertid ikke være avgjørende for om det skal tillates publisering av opptak eller ikke.

Som nevnt tidligere kom Høyesterett i Rt 2004 side 510 til at en overtredelse av fotoforbudet ikke var rettmessig i forhold til EMK artikkel 10. Høyesterett uttaler likevel at det kan finnes tilfeller hvor mediene kan være berettiget til å bryte fotoforbudet i domstolloven § 131a av hensyn til ytringsgriheten. Dette kan være der bildene eller opptakene viser noe helt spesielt, for eksempel knyttet til politiets fremgangsmåte ved pågripelse.¹⁰⁴ Det kan altså finnes tilfeller hvor reaksjoner og adferd bryter så sterkt med det normale eller allerede fremstilte, at pressen kan være berettiget til å sende opptak, fordi det kan være vanskelig å formidle reaksjonen gjennom et referat. Som det går frem i begge dommene, er dette imidlertid kun nødvendig i helt særlige tilfeller. Dette kan da ikke brukes som argument for å tillate fotografering og opptak i sin alminnelighet. I de tilfeller hvor det skulle være nødvendig med en slik korrigering som det ble antatt å foreligge i Rt 2003 side 593, må dette kunne ivaretas gjennom den alminnelige rettsstridsreservasjon. Rettsstridsreservasjonen innebærer en generell reservasjon fra lovgivers side om at det i enkelte tilfeller kan foreligge hensyn som må tillegges slik vekt at en handling som normalt er forbudt ved lov, likevel anses som rettmessig i en konkret sak.¹⁰⁵

Norsk rettspleie bygger som nevnt i punkt 6.3.3 på et prinsipp om bevisumiddelbarhet. Retten skal da bygge sin beslutning på de bevis som legges frem i retten, og kun på disse. Et referat innebærer at informasjon fra rettssalen blir videreformidlet til publikum gjennom en tolkning av det som skjer. For å skaffe seg mest mulig korrekt informasjon om den bevisvurderingen som retten legger til grunn for sin avgjørelse, og dermed ha et best mulig grunnlag for å kontrollere rettens arbeid, er møteoffentligheten av stor betydning.

¹⁰⁴ Jfr Rt 2004 side 510 avsnitt (29)

¹⁰⁵ Jfr Andenæs side 155

Geografisk avstand til rettslokalene og plikter i arbeidslivet begrenser imidlertid folkets mulighet til å tilegne seg kunnskap ved tilstedeværelse. I tillegg har rettssalene begrenset med plass. Opptak for radio eller fjernsyn vil kunne bøte på dette ved at man kan være tilskuer hjemme i stuen. Per i dag får publikum det meste av informasjonen om domstolenes arbeid gjennom media. Mens referatoffentligheten innebærer at informasjon blir gitt publikum gjennom en tolkning fra en tilstedeværende journalist, vil opptak innebære en renere form for informasjon. Publikum vil på denne måten kunne danne sin egen vurdering av rettens arbeid og bevisvurdering. Opptak kan dermed sikre at publikum kan kontrollere rettspleien på en bedre måte.¹⁰⁶ Et forbud mot fotografering og opptak medfører en begrensning i medienes mulighet for å gi umiddelbar og ufortolket informasjon til publikum.

Dersom man skal legge til grunn at opptak av en straffesak skal kunne bøte på manglende mulighet for å møte i rettssalen, må imidlertid pressen sende en direkte overføring av hele hovedforhandlingen. Forutsetningen for at publikum skal ha samme mulighetene til å vurdere det bevismaterialet som retten legger til grunn for sin avgjørelse, innebærer at hele hovedforhandlingen sendes uredigert. Blir opptakene klippet og redigert, vil den versjonen publikum får se ikke være av en slik art at den kan sies å erstatte møteoffentligheten. Dette innebærer at det måtte innføres en slags rettergangskanal på samme måte som i USA, og per i dag er ikke dette særlig aktuelt. Realiteten per dags dato er at få minutter av et filmopptak eller lydklipp vil bli sendt på TV eller radio gjennom medienes nyhetssendinger. Dette kan ikke sies å bøte på eller erstatte møteoffentligheten. Siden det ikke foreligger som noe reelt alternativ å sende hele hovedforhandlingen direkte, kan ikke argumentet om at TV- og radiosendinger skal utvide møteoffentligheten tillegges vekt.

Uavhengig av om opptak kan virke som en utvidelse av møteoffentligheten eller ikke, vil de kunne sikre mer korrekt informasjon til publikum. Ettersom det aller meste av

¹⁰⁶ Se Edelstam side 485

informasjonen om rettens arbeid kommer til publikums kunnskap gjennom mediene, er det svært viktig at den informasjonene som spres er korrekt. Som eksempel kan nevnes tekniske bevis. Tekniske bevis er svært ofte av stor betydning for utfallet i straffesaker. Bevisene er gjerne faglig kompliserte, og journalister uten særskilt juridisk kunnskap kan ha problemer med å viderefremme informasjonen med egne ord. Korrekt informasjon om disse bevisene kan være viktig for at publikum skal få et riktig bilde av rettens vurderinger, og mulighet til å danne sine egne meninger av om domstolsbehandlingen og domsavsigelsen er korrekt. Publisering av opptak vil her kunne sikre mer korrekt informasjon til publikum.¹⁰⁷

Et motargument til at dette kan begrunne tillatelse til opptak, er at den byrden det medfører å skulle referere tekniske bevis burde påhvile journalistene og ikke rettens aktører. For å kommentere sport i radio eller TV brukes egne sportsjournalister. Dette fordi det er en forutsetning for å kommentere sporten at man kjenner det aktuelle spillets regler. På samme måte kan man hevde at problemet med å referere fra teknisk kompliserte bevis kan minskes ved å bruke journalister som har spesiell kompetanse på å dekke rettssaker.¹⁰⁸ Det samme gjelder forståelsen av juridisk metode.

Uavhengig av om journalistene øker sitt kunnskapsnivå når det gjelder å dekke rettssaker, vil et referat alltid innebære tolkning av informasjon. Dette innebærer bestandig en fare for feiltolkninger og misforståelser, selv om risikoen minskes ved økt kunnskap. Det faktum at det foreligger en risiko for feiltolkning taler for å tillate fotografering og opptak.

Til slutt vil opptak kunne være en viktig dokumentasjonkilde for historie- og samtidforskning.¹⁰⁹ De kan også være viktige bevis i en eventuell gjenopptakelsessak.

¹⁰⁷ Dette argumentet er fremhevet av Norsk Presseforbund i høringsuttalelse av 26.05.05

¹⁰⁸ Se Edelstam side 424-425

¹⁰⁹ Liisberg og Rubin side 142

Dersom man nekter fotografering og opptak, kan dette medføre at slike viktige dokumentasjonskilder går tapt.

7.3 Påvirkningsfunksjonen

Det kan være vanskelig å nå ut med generell informasjon om rettsregelens innhold, praktiseringen av dem og eventuelle endringer i reglene. Slik informasjon vil imidlertid kunne spres ved at straffesaker er offentlige.¹¹⁰ Blant annet for at strafferetten skal oppnå sin preventive effekt, er det viktig at folket kjenner innholdet av reglene. Det er også viktig å nå ut med informasjon om hvordan forbrytelser håndteres, slik at man minsker risikoen for hevnlyst og selvtekt.¹¹¹ Å gi samfunnets borgere kunnskap om rettsvesenet og de rettsregler som gjelder, er et av formålene bak offentlighetsprinsippet.¹¹² Man må derfor undersøke om et forbud mot fotografering og opptak skader mediernes evne til å formidle informasjon som kan være med å påvirke borgernes handlinger.

For å få en optimal påvirkning av samfunnets borgere kreves det at den informasjonen som spres er korrekt.¹¹³ Som drøftet i punktet ovenfor kan opptak av lyd og bilde hjelpe til å sikre at publikum gis korrekt informasjon.

Videre fører publisering av opptak gjennom radio og TV til at informasjonen når en større krets av tilhørere enn dersom informasjonen kun var tilgjengelig gjennom trykte medier. Dersom man ser på etermedienes påvirkningskraft på andre områder ser man at den er stor, for eksempel ved reklame. Det må derfor kunne antas at publisering av opptak gjennom radio og TV vil kunne ha betydning for oppfyllelse av påvirkningsfunksjonen.

¹¹⁰ Se høringsuttalelse fra Advokatforeningen om film- og lydopptak fra rettsforhandlingene i straffesaker

¹¹¹ Liisberg og Rubin side 22

¹¹² Se Ot.prp nr 55 (1997-1998) punkt 4.1

¹¹³ Se Edelstam side 102

7.4 Offentlighetsprinsippets tillitsskapende funksjon

Tillit er viktig for rettspleiens legitimitet i befolkningen, og dermed for at den skal kunne oppfylle sin funksjon. Selv om det ikke skulle være noen reell fare for at rettspleien ikke oppfyller grunnleggende krav til rettssikkerhet, kan svekket tillit til rettsapparatet føre til at borgerne mistenker at det blir begått urett mot dem og dermed søker andre løsninger på sine konflikter. Åpenhet og kunnskap om hvordan domstolene og rettens aktører arbeider kan styrke tilliten til rettspleien.¹¹⁴

Hensynet til åpenhet ivaretas til en viss grad gjennom reglene om møteoffentlighet og referatoffentlighet. Men jo større åpenhet og bredere spredning av kunnskap, jo mer tillitsskapende vil prosessen virke.¹¹⁵ Størst mulig åpenhet vil foreligge der man direkte får se hvordan retten arbeider. Dette kan skje gjennom møteoffentligheten eller gjennom opptak. Når det gjelder gjennomslagskraft og spredningsfelt er TV det optimale medium. Forbud mot opptak av hovedforhandlingen vil dermed kunne innskrenke den tillitsskapende funksjon. For å skape tillit er det viktig at mediene får være med på å bestemme de kriterier som er avgjørende for hva slags innsyn pressen får i rettspleien. Dette fordi en nektelse av en viss type informasjon kan medføre mistenksomhet rundt om domstolene har noe å skjule. Dette vil da skade tilliten til rettsapparatet.

Publisering av opptak av rettergangen kan imidlertid også bidra til at man mister tilliten til rettssystemet. Dette skjedde etter Simpson-saken i USA, hvor TV-dekning av prosessen viste at rettssystemet ikke fungerte slik det skulle. Pressen har imidlertid da oppfylt en annen funksjon, nemlig sin kontrollfunksjon.¹¹⁶ At befolkningen mistet tillit til rettssystemet kan derfor ikke brukes som et argument mot å tillate fotografering og opptak.

¹¹⁴ Jfr Ot.prp nr 55 (1997-98) punkt 4.1

¹¹⁵ Se Ragna Aarli, *TV-sendte retterganger side 161-162*

¹¹⁶ Se Ragna Aarli, *TV-sendte retterganger side 162*

7.5 Bør fotografering og opptak etter en foreløpig vurdering være forbudt?

Som jeg konkluderte med i punkt 6.4, vil tillatelse til fotografering og opptak medføre en risiko for å skade berettigede interesser hos straffesakens aktører. Som jeg har kommet frem til i dette kapittelet vil imidlertid et forbud medføre negative konsekvenser for hensyn som isolert sett taler for å tillate fotografering og opptak. Det må da foretas en avveining mellom risikoen for krenkelser av hensynet til personvernet og en rettferdig rettergang, og de begrensninger som et forbud medfører i mediernes mulighet til å optimalisere formålene bak offentlighetsprinsippet.

Forskjellen på de interessene som taler for og imot tillatelse av fotografering og opptak er at krenkelser av hensynet til privatliv og rettferdig rettergang vil kunne få store konsekvenser for et enkeltindivid, mens krenkelser av ytringsfriheten og pressens kontroll- og informasjonsfunksjon vil gå utover allmennheten. I de tilfeller hvor mediedekning rammer sakens opplysning, vil dette kunne medføre at avgjørelsen i tiltaltes sak kan bli truffet på et mangelfullt grunnlag. De funksjoner av offentlighetsprinsippet som blir innskrenket som følge av et forbud kan imidlertid til en viss grad oppfylles gjennom den alminnelige referatadgangen.

Dette taler for at selv om det ikke er sikkert at tillatelse til fotografering og opptak vil skade aktørens personvern eller sakens opplysning i det enkelte tilfelle, så vil risikoen for dette medføre at fotografering og opptak etter en samlet vurdering bør være forbudt.

8 Er et forbud mot fotografering og opptak hensiktsmessig?

Ved vurderingen av om det er hensiktsmessig å forby en type handlinger, må man holde forbudets nyttevirkinger opp mot dets omkostninger. Prevensjonsvirkningen er den viktigste nyttevirkingen i denne sammenheng. Når det gjelder forbudets omkostninger er

det tre forhold jeg vil ta for meg. Det er muligheten for å håndheve straffebudet uten å krenke viktigere interesser, hensynet til forutberegnelighet og ressurs hensyn.¹¹⁷

8.1 Krenkelser av viktigere interesser

Forbud mot en handling bør unngås dersom det ikke er mulig å håndheve forbudet uten å krenke andre viktigere interesser. I NOU 2002:4 nevnes hensynet til privatlivets fred og ytringsfriheten som eksempel på slike viktige interesser.¹¹⁸ Problemet i denne forbindelse er at disse hensynene her står mot hverandre og taler for hver sin løsning. Begge interessene er svært viktige, og det er vanskelig å veie de mot hverandre. Som nevnt ovenfor vil imidlertid en krenkelse av personvernet og sakens opplysning få så store konsekvenser for enkeltindivider at dette hensynet her må veie tyngst. Dette momentet kan på denne måten ikke brukes som argument mot et forbud mot fotografering og opptak.

8.2 Forutberegnelighet

Dersom et forbud ikke kan håndheves på en slik måte som i tilstrekkelig grad ivaretar hensynet til forutberegnelighet, taler dette mot at en handling straffesanksjoneres. Straffelovskommisjonen mener at slike lovtekniske hensyn kan utgjøre en tilstrekkelig begrunnelse for ikke å kriminalisere en handling.¹¹⁹

I en høringsuttalelse¹²⁰ uttaler Norsk Presseforbund at tolkning og praktisering av gjeldende regler om fotografering og opptak varierer fra dommerembete til dommerembete, og at dette er et problem i forhold til rettssikkerheten.

¹¹⁷ Jfr NOU 2002:4 punkt 4.2.3.4

¹¹⁸ NOU 2002:4 punkt 4.2.3.4

¹¹⁹ NOU 2002:4 punkt 4.2.3.4

¹²⁰ Se høringsuttalelse fra Norsk Presseforbund av 26.05.05

Det som må være avgjørende i forhold til dette vurderingstemaet er imidlertid hvorvidt det er forutberegnelighet i forhold til ileggelse av straff. I denne forbindelse er regelen om fotografering og opptak klar. Dersom det ikke er gitt samtykke fra domstolen til fotografering og opptak, så er overtredelse straffesanksjonert. Dersom retten har gitt tillatelse, blir man ikke ilagt straff. Forutberegneligheten i forhold til straffebudet er på denne måten ivaretatt. Dette momentet taler derfor ikke imot et forbud mot fotografering og opptak.

Det kan imidlertid være vanskelig for pressen å forholde seg til usikkerhet om man i det enkelte tilfellet får fotografere og gjøre opptak eller ikke. Som jeg har vært inne på tidligere, vil imidlertid hensynet til sakens opplysning og de involvertes personvern innebære at virkningen av en eventuell tillatelse vil variere sterkt fra sak til sak. På denne måten kan det være vanskelig å skape større forutberegnelighet på dette området enn det som er i dag.

8.3 Ressurshensyn

Videre må ressurshensyn tas i betraktning når det gjelder spørsmålet om i hvilken grad samfunnet bør bruke straff som reaksjon mot uønskede handlinger. Politiet, påtalemyndigheten og domstolene opplever et stadig økende arbeidspress. Dersom kapasitetsproblemer fører til at viktige oppgaver gis lavere prioritet, kan det bidra til å svekke respekten for straffebestemmelsene. Dersom domstolene belastes med flere oppgaver, kan konsekvensen lett bli at mange straffebud ikke blir fulgt opp, og får preg av å være tomme trusler. Dette medfører at det må være adgang til å ta ressurshensyn med i vurderingen av om man bør forby en handling eller ikke.¹²¹

Ved forbudet mot fotografering og opptak er den aktuelle straffesanksjonen ettergangs bøter.¹²² Det vil ikke måtte brukes store ressurser på etterforskning i saken, da

¹²¹ Jfr NOU 2002:4 punkt 4.2.3.4

¹²² Jfr domstolloven §198 tredje ledd

brudd på fotoforbudet som oftest vil foregå med retten til stede, eller brudd lett vil kunne konstateres ved at man ser bildet eller opptaket publisert i media. I tillegg skal avgjørelsen om rettergangsbot treffes i forbindelse med den saken hvor forbudet er overtrått.¹²³ På denne måten vil ikke ileggelse av straff medføre noen stor ressursbruk.

Etter en samlet vurdering, foreligger det ingen avgjørende momenter som tilsier at det ikke er hensiktsmessig å forby fotografering og opptak.

9 Er et forbud mot fotografering og opptak nødvendig?

Å forby en handling innebærer en inngripen i folks handlefrihet og bør bare gjøres dersom det ikke finnes andre egnede måter for å ivareta hensynet til aktørenes personvern og sakens opplysning. Jeg vil i det videre drøfte om disse hensynene kan ivaretas på andre måter enn gjennom et forbud mot fotografering og opptak.

9.1 Pressens etiske regler

På samme måte som mange andre profesjoner, har pressen egne etiske regler. Pressens regler formet i "Vær varsom-plakaten", ble første gang vedtatt i 1936. Reglene er vedtatt av Norsk Presseforbund, og gjelder både trykt presse, radio, fjernsyn og publikasjoner på Internett. Spørsmålet i denne forbindelse er om disse reglene i tilstrekkelig grad verner om straffesakens aktører, slik at en forbudsbestemmelse mot fotografering og opptak er overflødig.

Punkt 4.3 i pressens etiske regler sier at pressen ikke skal fremheve personlige og private forhold når dette er saken uvedkommende. Punkt 4.5 og 4.6 sier at pressen skal unngå forhåndsdomming i kriminal- og rettsreportasjer, og ta hensyn til hvordan omtale av

¹²³ Jfr domstolloven § 213 første ledd første punktum

kriminalsaker kan virke på ofre og pårørende. Videre skal pressen vise hensyn overfor mennesker i sorg eller ubalanse. Videre heter det i punkt 4.7 at pressens skal være varsom med bruk av navn og bilde og andre identifikasjonstegn i forbindelse med straffbare forhold. Identifisering må være begrunnet i et berettiget informasjonskrav.

Det kan etter dette se ut som om pressens etiske regler dekker forbudet mot fotografering og opptak der det er gitt av hensyn til aktørenes personvern. Spørsmålet blir da om slik selvjustis fungerer i praksis.

Faren med selvjustis er at man innen en profesjon føler en interkollegial lojalitet, og derfor vegrer seg for å kritisere en kollega. Fordelen med selvjustis er imidlertid at kritikk fra eget fagmiljø kan føles like belastende som en straff ilagt av domstolen. Mange profesjoner identifiserer seg med sitt arbeid, og det å miste faglig anseelse svekker selvbildet sterkt.¹²⁴

Opplysninger fra Norsk Presseforbund sier at unødig identifikasjon av personer i straffesaker er blant de mindre vanlige klagesaker i Pressens Faglige Utvalg. Ingen medier ble felt for brudd på regelen i punkt 4.7 i 1994, 1 ble felt i 1995, 6 ble felt i 1996, 5 ble felt i 1997, ingen ble felt i 1998 og 2 ble felt i 1999.¹²⁵ Dette kan tale for at pressen i stor grad følger de etiske reglene på dette området. Også praktiske eksempler i nær tid kan illustrere dette. I NOKAS-saken er det ca 230 vitner, men bare 10 av dem er identifisert i media. Det er heller ikke noe forbud mot å filme vitner eller fornærmede på vei til eller fra rettssalen etter gjeldende norsk rett. Allikevel er ikke familien til den avdøde politimannen i NOKAS-saken avbildet i media. Her har media tatt hensyn til familiens eget ønske, i samsvar med Vær Varsom-plakaten.¹²⁶ Dette kan tale for at pressens egne etiske regler verner straffesakens aktører på en god måte.

¹²⁴ Førde, 2006

¹²⁵ Jfr høringsuttalelse av 14.03.00

¹²⁶ Solbrække, 2006

En innvendig er likevel at reglene ikke innebærer noen beskyttelse av hensynet til sakens opplysning. Vær varsom-plakaten inneholder vern ved publisering, men ikke av opptak. Dersom det er fare for at saken ikke blir tilstrekkelig opplyst på grunn av vitners redsel for å bli publisert med lyd og bilde, vil ikke pressens etiske regler avhjelpe problemet. Dette fordi vitnene på forhånd ikke kan vite hvorvidt det vil bli foretatt publisering eller ikke. Dette taler for at man trenger supplerende rettsregler som kan verne om hensynet til sakens opplysning.

Heller ikke når det gjelder personvern hensyn er nødvendigvis pressens etiske regler et fullgodt alternativ. Dersom man ser på tallene for brudd på Vær Varsom-plakatens punkt 4.7 fra 2001 til 2004, skiller ikke disse seg stort fra tallene fra 1994-1999. Men dersom man ser alle de brudd som spesielt refererer seg til beskyttelse av aktørene i straffesaker samlet, blir bildet noe annerledes. I 2001 ble ett media dømt for brudd på regelen om å unngå forhåndsdomming, 2 for brudd på regelen om hensyn til ofre og pårørende, og 2 for brudd på unødig identifikasjon. Til sammen ble 5 medier dømt for brudd på de reglene som direkte retter seg mot aktørene i kriminalsaker. Til sammenlikning er de samlede tallene for 2002 6 brudd, 2003 8 brudd og 2004 10 brudd. I 2004 var det til sammen 64 brudd på reglene i Vær Varsom-plakaten.¹²⁷ At antall brudd på regler som beskytter straffesakens aktører øker for hvert år, kan tyde på at man trenger andre måter for å regulere pressens adferd på dette området enn kun gjennom profesjonens egne etiske regler.

Det kan kanskje stilles spørsmål ved om grensen for hva som er etisk forsvarlig vil strekkes dersom man innfører en alminnelig adgang til fotografering og opptak under hovedforhandling. Tiltalte i en straffesak vil ofte være i ubalanse og befinne seg i en tung psykisk situasjon, og et bilde av tiltalte eller vitner vil nødvendigvis virke identifiserende. Det kan derfor være en fare for at en hovedregel om tillatelse til fotografering og opptak gir et signal om at selv om tiltalte, vitner og pårørende er i en tung og vanskelig situasjon, så er det greit å publisere lyd og bilde. Motsatt kan det hevdes at kun dersom pressen selv må ta

¹²⁷ PFU *Klagestatistikk*

ansvaret for sine handlinger vil man få en ansvarlig presse. Det vil føre for langt å gå inn i en videre diskusjon om dette.

Samlet sett kan man slå fast at pressens etiske regler ikke alene kan regulere tillatelse til filming og opptak under hovedforhandling i straffesak. Dette fordi de etiske reglene kun ivaretar noen av de hensynene som er ment å beskyttes gjennom reglene i domstolloven § 131a.

9.2 Gjeldende rettsregler om publisering

Videre kan man stille spørsmål om allerede eksisterende regler om forbud mot ærekrenkelser i straffeloven §§246 og 247 og retten til eget bilde i åndsverkloven¹²⁸ § 45c er tilstrekkelige til å ivareta hensynet til aktørenes personvern og hensynet til sakens opplysning. Felles for disse bestemmelsene er at de, på samme måte som pressens etiske regler, kun beskytter personvernens hensynet. Reglene gir ikke noe vern om hensynet til sakens opplysning. Disse reglene alene vil derfor ikke være tilstrekkelig for å unngå krenkelser av beskyttelsesverdige interesser hos sakens aktører.

Heller ikke når det gjelder beskyttelse av aktørenes personvern kan bestemmelsene anses tilstrekkelige. Den belastningen som følger av at de ikke-profesjonelle aktørenes identitet og personlige forhold blir kjent for et stort antall av ukjente tilhørere, er ikke avhengig av at det foreligger ærekrenkelser. Når det gjelder retten til eget bilde sier åndsverkloven § 45c at fotografi av en person som hovedregel ikke kan gjengis eller vises offentlig uten samtykke. Det gjelder imidlertid et unntak fra samtykkekriteriet i de tilfeller publiseringen har aktuell og allmenn interesse. Man kan hevde at straffeforfølgning i seg selv har en legitim allmenn interesse. Når det gjelder muligheten for å gjøre unntak fra forbudet mot fotografering og opptak må imidlertid allmennhetens interesse i deres identitet avveies mot personvernens hensyn. Som fremhevet i punkt 6.2.2 vil som oftest ikke tiltaltes eller vitners identitet ha noen avgjørende betydning for å oppfylle offentlighetsprinsippets formål. Av

¹²⁸ Lov om opphavsrett til åndsverk m.v av 12. mai Nr. 2 1961

denne grunn vil allmennhetens interesse i aktørens identitet være underordnet aktørens personvern. Åndsverkloven § 45c legger ikke opp til denne avveiningen. Man kan derfor hevde at den beskyttelse som gis gjennom retten til eget fotografi i åndsverkloven § 45c ikke er tilstrekkelig for å beskytte straffesaksaktørens personvern. Denne bestemmelsen regulerer heller ikke adgangen til å publisere lydopptak.

9.3 Domstolloven § 133

Domstolloven § 133 sier at " Rettens formand vaaker over, at forhandlingen foregaar med ro og værdighet. Han kan tilrettevise enhver, som forstyrrer forhandlingen (...) eller forøvrig opptræder paa en maate, som strider mot domstolens værdighet." Denne bestemmelsen gir rettens formann en formell hjemmel til å påtale brudd på ordensreglene som er nevnt i bestemmelsen, og han kan forby opptreden som forstyrrer forhandlingene. I dette ligger blant annet at han kan forby private lydopptak dersom dette forstyrrer forhandlingen.¹²⁹ I forarbeidene til ny straffeprosesslov¹³⁰ uttales at

Dersom lydopptak forstyrrer forhandlingene (eller krenker domstolens verdighet), kan retten forby det i henhold til domstollovens § 133, jf § 198. Private lydopptak vil kunne virke distraherende på dem som opptrer i retten, og siktede eller vitner kan føre et særlig ubehag ved å vite at deres forklaring tas opp på privat lydbånd, f eks med tanke på at opptaket kan bli misbrukt. Noe generelt forbud mot private lydopptak av forhandlignene antas det derimot ikke å være behov for. Hvor det er grunn til frykt for at opptaket kan bli misbrukt, er det ikke lett å tenke seg at betingelsene for å forby opptak skulle mangle.

Denne bestemmelsen må også kunne brukes for å nekte fotografering og opptak da dette vil kunne virke like distraherende på partene som private lydopptak. På denne måten kan man si at hensynet til sakens opplysning kan anses ivaretatt gjennom mulighetene for å forby

¹²⁹ Se Bøhn side 404-405

¹³⁰ Ot. prp nr 35 (1978-79) side 246 andre spalte

opptak gjennom domstolloven § 133. Domstolloven § 133 vil imidlertid ikke gi noe vern av hensynet til aktørenes personvern.

9.4 Er det hensiktsmessig å skille reglene for lyd og bilde?

Fordelen med å skille reglene for lyd og bilde er at et bilde virker mer identifiserende enn lyd. Dersom det er frykten for å bli identifisert som er utslagsgivende for om man vil forklare seg eller ikke, kan man sørge for en høyere grad av offentlighet ved å skille reglene for lyd og bilde.

I Sverige har man besluttet å ha ulike regler for opptak av lyd og bilde, mens det i Danmark og Norge gjelder like regler under hovedforhandling. I praksis er det imidlertid ikke sikkert at forskjellen er så stor. Det er også anledning til, etter gjeldende norsk rett, å gi tillatelse til lydopptak i den enkelte sak, men forby opptak av bilde. Nødvendigheten av egne regler om lydopptak i Sverige kan begrunnes i at det svenske forbudet mot fotografering er absolutt, i motsetning til det norske og danske.

Etter svensk rett kan retten forby opptak av lyd dersom "opptagningen så besværar den som hörs att det blir till men for utredningen."¹³¹ Dette svarer i stor grad til den vurderingen som foretas etter norsk rett ved avgjørelsen av om man skal tillate et unntak fra forbudet mot fotografering og opptak. Etter norsk rett kan unntak tillates dersom "det ikke antas å ha uheldig virkning for behandlingen av saken og heller ikke andre hensyn taler avgjørende imot."¹³²

En viktig forskjell mellom norsk og svensk rett når det gjelder lydopptak er imidlertid at Sverige har en hovedregel om at lyd er tillat, mens i norsk rett er hovedregelen det motsatte. Gode grunner taler imidlertid for en hovedregel om tillatelse til opptak av lyd. Lyd virker mindre identifiserende enn bilde, men samtidig vil lydopptak øke muligheten

¹³¹ RB 5:9 første ledd fjerde punktum

¹³² Jfr domstolloven § 131a andre ledd

for korrekt referat, og opptakene vil ha en betydelig dokumentasjon og bevisverdi. Det er vanskelig å se noen avgjørende grunner mot en hovedregel om lydopptak etter svensk modell.

10 Oppsummering

På bakgrunn av det som er fremkommet i denne oppgaven kan det hevdes at et forbud mot fotografering og opptak fortsatt har sin berettigelse. De hensyn som isolert sett taler for å tillate fotografering og opptak, kan ikke sies å overskygge den risikoen det er for at fotografering og opptak fører til inngrep i aktørens personvern og sakens opplysning. Dette fordi det i de tilfeller der det faktisk vil foreligge krenkelse av personvernet eller fotografering og opptak vil skade sakens opplysning, vil medføre svært alvorlige følger for de ikke-profesjonelle aktørene i straffesaken, og da spesielt for den tiltalte. Et forbud kan heller ikke anses å være uhensiktsmessig, og per i dag er det nødvendig med et forbud for å beskytte aktørens berettigede interesser.

Departementet uttalte imidlertid om offentlighetsspørsmålet i Ot.prp nr 55(1997-98) at

Når loven åpner for at retten kan innskrenke offentligheten i gitte tilfeller eller ut fra gitte hensyn, betyr ikke dette at retten nødvendigvis bør gjøre dette. Det er viktig å fastholde utgangspunktet om en offentlig rettergang og bare gjøre innskrenkninger i konkrete tilfeller der dette er nødvendig. Ved konkrete vurderinger av om dørene bør lukkes, offentlig referat forbys etc. må retten alltid ta i betraktning de prinsipielle hensyn som taler for offentlighet og som lovens hovedregler bygger på.

Dette taler for at retten bør ha en større oppfordring til å vurdere om det i den enkelte sak kan tillates fotografering og opptak under hovedforhandling. Per i dag er det ingen plikt for domstolen om å begrunne avslaget for en søknad om fotografering eller opptak. Dette kan føre til at retten foretar en beslutning om ikke å tillate fotografering og opptak ut fra en

generell oppfatning om at dette vil skade aktørenes interesser. Dette taler for at det tas inn i domstolloven § 131a en sterkere oppfordring til retten om å vurdere om det bør gis tillatelse til fotografering og opptak i den enkelte sak. I tillegg taler de beste grunner for å skille mellom regler for opptak av lyd og bilde.

11 Konklusjon

Forbudet mot fotografering og opptak i domstolloven § 131a har i all hovedsak sin berettigelse også i dag, men kan på noen områder vurderes endret. Det bør gis domstolene en sterkere oppfordring til å vurdere i den enkelte sak om et unntak fra forbudet kan tillates. Mens det for fotografering og opptak av bilder bør gjelde en hovedregel om forbud på grunn av bildenes sterke identifiserende egenskap, mener jeg at muligheten for å gjøre opptak av lyd bør være undergitt den motsatte hovedregel, men med mulighet for retten å gjøre unntak der lydopptak vil skade sakens opplysning eller innebærer en betydelig merbelastning for aktørene.

Litteraturliste

Lovregister

Domstoloven. Lov om domstolene av 13 aug. Nr. 5 1915

Grunnloven av 17.mai 1814

Forvaltningsloven. Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker av 10 feb. 1967

Menneskerettighetsloven. Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21 mai Nr. 30 1999

Offentlighetsloven. Lov om offentlighet i forvaltningen av 19 juni. Nr. 69 1970

Straffeloven. Almindelig borgelig straffelov av 22 mai Nr. 10 1902

Straffeprosessloven. Lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22. mai Nr.25 1981

Tvistemålsloven. Lov om rettergangsmåten for tvistemål av 13 aug. Nr. 6 1915

Åndsverksloven. Lov om opphavsrett til åndsverk m.v av 12. mai Nr. 2 1961

Lov av 4.juni nr 37 1999

Utenlandsk og internasjonal lovgivning

Rättergångsbalk (1942:740), Sverige

Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) av 4 nov. 1950

FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) av 16 des. 1966

Lov om rettens pleje LBK nr 910 af 27. sept 2005, Danmark

Lov nr. 348 af 6. juni 1991, Danmark

FNs resolusjon 827 av 25.mai 1993

Forskrifter

Forskrift om fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn under hovedforhandling i straffesak av 15. nov Nr 1910 1985

Forarbeider

Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker (1969)

St.meld nr 32 (1997-98)

NOU 2003:30 Ny offentlighetslov

NOU 1999:27 Ytringsfrihed bør finde Sted

NOU 1984:27 Ny påtaleinstruks

NOU 1997:19 Et bedre personvern - forslag til lov om behandling av personopplysninger (Personregisterlovutvalget)

NOU 2002:4 Ny straffelov

Ot.prp.nr 55 (1997 - 98) Om lov om endringer i rettergangslovene m m (kildevern og offentlighet i rettspleien)

Ot.prp.nr 35 (1978-79) Om lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffesakloven)

Innst. O. nr. 28 (1998-1999)

St.mld nr. 32 (1997-98)

Utenlandske forarbeider

Forslag til Lov om ændring af retsplejeloven og forskellige andre love (Offentlighed i retsplejen), 2003/1 LSF 23, Danmark

Høringer

Justisdepartementet. Høringsnotat til utkast til forskrift og rundskriv, *Offentlighet i rettspleien*, av 31.08.2000

Norsk Presseforbund. Høringsuttalelse, *Film og lydopptak av rettsforhandlinger i straffesaker*, 26.05.2005.

Norsk Presseforbund. Høringsuttalelse, *Spørsmål om forbud mot fotografering, filming eller offentliggjøring av navn og bilde i straffesaker m.v.*, 14.03.2000

Advokatforeningen. Høringsuttalelse, *Film- og lydopptak av rettsforhandlinger i straffesaker*. <http://www.jus.no/?id=60282> (Lest 13.04.06)

Dommer

Rt 2004 side 510

Rt 2003 side 593

Utenlandske og internasjonale rettsavgjørelser

P4 Radio Hele Norge ASA v. Norway, EMD 6. mai 2003.

[URL:http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=P4%20%7C%20s.%20%7C%20Norway&sessionid=6751364&skin=hudoc-en](http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=P4%20%7C%20s.%20%7C%20Norway&sessionid=6751364&skin=hudoc-en) (Lest 20.04.06)

Jersild v. Denmark, EMD 1994

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Jersild%20%7C%20v.%20%7C%20Denmark&sessionid=6751364&skin=hudoc-en> (Lest 21.04.06)

U 2000 2129, Danmark

Artikler

Aarli, Ragna. *TV - sendte retterganger*. Lov og Rett Nr. 3 2003

Angelshaug, Terje. *Pressen og rettsstaten*. Bergens Tidende 17.09.05.

Mason, Dr. Paul. *Court on Camera: Electronic Broadcast Coverage of the Legal Proceedings*. URL: <http://www.usfca.edu/pj/caamera-mason.htm> (Lesedato 20.04.2006)

Litteratur

Andenæs, Johs. *Alminnelig strafferett*. 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn. Universitetsforlaget 2004

Bøhn, Anders. *Domstolloven kommentarutgave*. Universitetsforlaget, 2000

Eckhoff, Torstein. *Rettskildelære*. 5. utg. ved Jan E. Helgesen. Universitetsforlaget 2001

Edelstam, Henrik. *Offentlighet och sekretess i rattegång*. Norstedts Juridik AB, 2001

Hov, Jo, *Rettergang I og II*. Papinian AS, 1999

Kolsrud, Kjetil. *Dørene lukkes - om offentlighet i domstolene*. Cappelen Akademiske forlag, 2002

Liisberg, Jonas Bering. *Offentlighed i retsplejen*. Kjetil Berling Liisberg og Marcus Rubin.

Jurist- og Økonomforbundets Forlag, Danmark, 1995

Lødrup, Peter. *Norsk Lovkommentar Bind I*. Peter Lødrup, Knut Kaasen og Steinar

Tjomsland, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2005

Myhrer, Tor-Geir. *Personvern og samfunnsforvar*. Cappelen Akademiske Forlag, 2001.

Møse, Erik. *Menneskerettigheter*. Cappelen Akademiske Forlag, 2002.

Norsk Presseforbund. "*Vær varsom*", etiske normer for pressen.

Pressens Faglige Utvalg, PFU *Klagestatistikk*

<http://www.presse.no/Klagestatistikk%202004.htm> (Lest 19.04.06)

Foredrag og muntlige kilder

Solbrække, Karianne. 15.03.2006

Førde, Reidun. *Profesjonsetikk*. Foredrag. Oslo: Norges Juristforbund 15.03.2006

12 Lister over tabeller og figurer m v

<http://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/VALSPE10/>